

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks, (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachtfrij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Directeur, den 1sten luitenant VAN RIJNEVELD, van de rijdende artillerie, te Breda, met het opschrift: voor den Militairen Spectator.

DE PARTIJGANGERS

IN DEN ZEVENJARIGEN OORLOG

OF

DE OPGELIGTE RENBODEN.

INLEIDING.

De drie jongste eeuwen, zoo merkwaardig voor de wereld-geschiedenis, zijn het niet minder geweest voor de geschiedenis van het krijgswezen. Elk derzelve levert een bijzonder tijdvak, en ieder van deze bevat wederom eene eigendommelijke krijgs-school, met de haar vertegenwoordigende krijgs-oversten, wier namen haar ten stempel dienen. Onder de minder uitstekende krijgs-voorvallen, die, als ware het, overgangspunten vormen, blinkt echter in elk dier eeuwen een oorlog uit, die eene algeheele omwenteling in de krijgs-inrigting en krijgsvoering kenmerkt. De dertigjarige oorlog kan alzoo beschouwd worden als het tijdvak van de grondvesting der nieuwe krijgsvoering, terwijl de zevenjarige, met *Frederik den Groote*, de hedendaagsche strijdwijze met regelmatigheid ontwikkelde, en zoodoende tot overgang diende tot het tijdvak der nieuwste oorlogsvoering, door *Napoleon* tot de tegenwoordige hoogte verheven.

Doch welke voortgangen in de krijgskunst ons tijdperk ook moge aanbieden, zoo blijft het toch eene onwedersprekelijke waarheid, dat de zevenjarige oorlog, met de veranderingen die hij in de krijgsvoering voortbragt, met zijne helden en krijgs-oversten, met zijne eigendommelijke fasen en handelingen, eene rijke bron van onderrigt en belangstelling den leergierigen krijgsman blijft aanbieden (1). Voorgevallen tusschen

(1) Het was de zevenjarige oorlog, en vooral *Frederiks* leger, welke ter school aan een aantal, door hunne daden of schriften in het krijgsvak, sedert hoog beroemde mannen verstreken, waaronder wij slechts de namen van *Ewald*, *Ochs*, *Luckner*, *Scharnhorst*, *Guibert*, *Suwarow*, *Kutusow*, enz., behoeven te vermelden. Uit alle Europesche landen en legers stroomden jongelingen van vurigen geest, door zucht naar roem gedreven, daarheen, om zich in de krijgskunst te on-

den dertigjarigen oorlog met *Gustavus Adolphus*, en dien der Fransche omwenteling met *Napoleon* aan het hoofd, staat de zevenjarige oorlog met *Frederik de Groote* in het midden, en geeft aan de achttiende eeuw, even als de beide andere, haar voorafgaande en volgende zeventiende en negentiende eeuwen, een bijzonder kenmerk van krijgsvoering, dat ten eenemale van dat der beide andere verschilt.

De snelle togten der veldheeren en de nadrukkelijke aanvallen met het blank-geweer der Zweedsche benden, in den dertigjarigen oorlog, zijn niet in overeenstemming te brengen, met den afgemeten gang der toenmalige krijgsvoering. Evenmin kunnen deze vergeleken worden met het geheel werktuiglijke der alleen op de vuurwerking berekende Pruisische linie-tactiek, welke *Frederik's* krijgswijze en instellingen kenmerken; terwijl wij deze, op hare beurt, in de tegenwoordige wijze van oorlogvoeren, weder ten eenemale zien te kort schieten.

Onder al de bijzondere eigenschappen van *Frederik's* tijdperk, valt voornamelijk de uitgestrekte aanwending van ligte troepen, in den zoogenaamden partijgangers-oorlog, in het oog. Door de toenmalige leger-inrigtingen en de gebruikelijke tactiek, werd dan ook aan dien oorlog eene vrij groote speelruimte gegeven. De legers bijna geheel uit werktuigelijke linie-troepen

derrigten en te volmaken. Ook onze landgenooten bleven niet achterlijk, en met nationaal zelfgevoel mogen wij er verscheidene noemen, die zich toen, even als later, roemvol onderscheidden; gelijk een *Guichard*, bevelhebber van een vrijkorps, niet minder bekend door zeldzame ervarendheid in de oude krijgskunde, als wegens den gemeenzamen voet waarop de groote koning met hem geliefde om te gaan; of gelijk de tachtigjarige *Corbière*, die den noodlottigen oorlogstorm van 1806 onbezweken in het hem aanvertrouwde Graudenz trotseerde; dus gewagen wij van een' generaal *van der Hoop*, welke de grondbeginsels van *Seidlitz* bij de Hollandsche ruitery gemeenzaam maakte; zoo ook van een *van Tielen* (nomaals burgemeester te Grave, uit een in onze legerrollen beroemd geslacht), wiens wakker gedrag onder *Luckners* huzaren, Duitsehe krijgs-schrijvers waardig hebben geacht ten voorbeeld te vermelden.

zamengesteld, bij alle snelle en uitgestrekte bewegingen door het magazijn-stelsel gekluisterd, was het ook niet te verwonderen, dat de partijgangers dikwerf genoeg, gelegenheden vonden om afzonderlijke togten te ondernemen; waarbij zij met evenveel gemak konden aanranden, als dreigende gevaren ontwijken.

Het waren vooral de partijgangers van *Frederik* en die zijner verbondenen, welke, door eene reeks van stoute ondernemingen, een aantal voordeelen behaalden, en niet weinig medewerkten om den koning in den langdurigen worstelstrijd staande te houden.

Frederik's vijanden, aan den uiterlijken schijn blijvende hangen, schreven de door hem behaalde voordeelen alleen toe, aan de inrigtingen door hem bij zijne legers ingevoerd, en aan de taktiek, welke schepper hij was. *Frederik's* uitstekend kriegs-genie werd niet door hen in rekening gesteld, en het was toch juist dat genie, 't welk het meeste schitterde in de keuze der middelen die hij aanwendde, daar het onvolkomene zijner kriegs-stoffe geenszins het beproeven van andere middelen veroorloofde; voor 't minst, niet veroorloofde met dezelfde hoop voor het welgelukken zijner plannen. Zij volgden daarom blindeling zijne taktiek na, en wel met opoffering van eigene voortreffelijkheid. Het was derhalve ook geen wonder, dat zij, als onbedachte nieuwelingen, door zijne volleeerde legerscharen telkens geslagen werden. De Franschen vooral betaalden het duurste, de met hunnen nationalen kriegsgeest zoo strijdige poging, om het driftig geaard volk in militaire automaten te herscheppen, en wel met het gevolg, dat zij daardoor de bij hen zooveel vermogende drijfveren van roem en eerezucht verlamden. Zoo zien wij de Oostenrijksche en Russische legers, die in hunne talrijke huzaren, Croaten en Kozakken, de voortreffelijkste ligte troepen, en in *Laudun*, *Nadasti*, enz., de uitstekende aanvoerders bezaten, door 's Konings veldheers-genie als betoverd. Deze nu, hunne eigendommelijke voorregten vergetende, zien wij door navolging het initiatief en de voordeelen verliezen, welke zij door het handelen in den geest hunner legerscharen, hadden kunnen behouden.

Het groote oorlogs-tooneel bevatte drie hoofddeelen, op elk van welk bijzondere schouwspelers optraden. Silezië, Saksen en het Deutsche rijk, bijzonder Westfalen, leverden ieder bijna zelfstandige kriegs-tooneelen. Het laatstgenoemde land vooral stond in dat opzigt op den voorgrond, daar dit der verbondene Engelsch-Hanoveraansche legermagt, onder hertog *Ferdinand van Brunswyk*, ten kampplaats verstrekke. De plaatselijkheid en het gemis van versterkte punten, gaf hier de meeste speelruimte aan de ligte troepen der wederzijdsche partijen, in het voeren van den kleinen oorlog. De verbondenen verkregen

daarbij weldra een beslissend overwigt op de Franschen. Eigendommelijke geschiktheid en daarbij de bekwaamheid hunner aanvoerders, waren oorzaak dat de vrijkorpsen van *Freytag*, *Scheither*, *Lückner* en de beroemde geharnaste karabiniers van den graaf *van der Lippe Buckeburg* (1), hunne tegenstanders da-

(1). Onder de verschillende korpsen ligte troepen welke in den zevenjarigen oorlog optraden, verdienen bijzondere opmerking de door hunne wapenfeiten en inrigtingen beroemde jagers te paard van den generaal *Freytag*, en de karabiniers van den graaf *van der Lippe Buckeburg*, die ieder, in hunne betrekking, een voorbeeld en ideaal van die volkomenheid aanboden, tot welke inrigting, keus en oefening eene krijgsbende kan verheffen.

De *Freytagsche* jagers te paard vereenigden de bekwaamheid van geoefende ruiters en uitstekende scherp-schutters, met de geschiktheid voor de partijgangers-dienst. Goed bereden, gewapend met uitmuntende buksen, welke met konieke zundgaten en wervel-laadstokken voorzien, evenzeer het gemak en den spoed der lading bevorderden, als tot juist treffen in staat stelden, waren zij inderdaad datgene, waarvan later de gebrekkige kopijën bij de korpsen chasseurs en jagers te paard slechts den naam bezaten. Met deze wapenen waren zij in staat de officieren op 2 en 300 schreden in de vijandelijke gelederen ten zeker doel uit te kippen, terwijl zij zich zoodoende ten uiterste geducht te maken, en daarenboven in den kleinen oorlog ontelbare voordeelen te behalen.

Nog merkwaardiger zijn de ligte karabiniers (*kurassiers*) van den door zijne vernuftige denkbeelden en oorspronkelijke kriegsinrigtingen zoo beroemden graaf *van der Lippe Buckeburg*, als eene welgeslaagde proef ter verwezenlijking van de mogelijkheid, om aan hetzelfde korps de eigenschappen zoo van voortreffelijke ligte als van zware ruitery mede te deelen. Dat korps, door uitrusting en oefening, even geschikt tot het eenzelvig gevecht als tot dat in massa: tot de linie-dienst en den partijgangers-krijg, — met schiet- en blank-geweer, kon in iedere betrekking elken tegenstander met voordeel bekampen. Volkomen beantwoordde het aan deze veelzijdige bedoeling, daar het in den zevenjarigen oorlog zich met roem bedekte en menige stoute onderneming volbragten. De dekkende wapening der manschappen bestond uit een volkomen zwart verlakt harnas, benevens een helm met gezichts- en neks-cherm, omzet met beerenvel en met ijzeren pantser-kettingen tot stormbanden voorzien; voorts groote kap-handschoenen en halve stijve laarzen met korte sporen. De kleeding was een toegehaakt zwart kollet, met roode kraag; gele harts-lederen broek en een groote groene armmantel. Over de breede bandelier hing de zwart verlakte patroentas, die 40 patronen met aangebundene pleister-kogels bevatte. Aan den koppel een zwarte sabeltas en de stevige flauw gebogene sabel, met een Mammelukken gevest, met eene eenvoudige pareerstang, zonder beugels of korf, waarvan het gemis nimmer ondervonden werd. De vuurwapenen waren eene goede jagers-buks en een pistool met dubbelen loop, aan den Duitschen zadel, met lage achter-fronken, door

gelijksche verliezen toebagten. De stoutheid dier troepen nam daardoor dagelijks toe, en, onbeschroomd de gewaagste ondernemingen te gemoet gaande, bragten zij deze meesttijds gelukkig ten uitvoer.

Het verrassen van detachementen, wegnemen van transporten, vernielen van magazijnen, opligten van renboden in den rug van het leger, veroorzaakten eene gedurige onrust en vermoeijende waakzaamheid onder de vijandelijke troepen. Deze waakzaamheid was echter meesttijds nog ontoereikende om de ongevallen af te wenden. De dagelijksche verliezen, welke de vijandelijke troepen dan ook op deze wijze leden, maakten hen mismoedig, terwijl de krachten van hunne legers daardoor veel meer sleten dan de bloedigste ontmoetingen in staat zouden geweest zijn te doen.

Het is dus ook niet zonder reden dat men zich verwondert, dat deze wijze van den vijand afbreuk te doen, in onze latere tijden zoo weinig in uitvoering is gebracht. Immers wanneer men de in Spanje gevoerde oorlogen, en enkele handelingen in de veldtogten van *Napoleon* in Duitschland uitzondert, komen

een zwart schapenvacht, met rood laken omzet, bedekt, en van eenen eenvoudigen borst- en staatriem voorzien. Voor op den zadelknop werd de mantel, achter eene kleine mantelzak, bevestigd, in den regter-holster werd het poetstuig en een ijzeren halster-ketting geplaatst; een gewoon hoofd-gestel, waaronder een halster zonder riem; eene zoogenaamde Dessausche of Seidlitz galgen-stang, voltooide de uitrusting van het paard.

Doordrongen van het gevoel, dat de waarde der ruitery van hare paarden afhangt, was dit korps uitmuntend en werd aanvankelijk geheel met Spaansche hengsten bereden, naderhand echter ook met ruims. De manschappen, tot welke zoo veel mogelijk kundige jagers en in het algemeen de meest geschikte voorwerpen gekozen werden, waren uitmuntende schutters en ruiters, welke in de stoutste bewegingen geoefend werden, waarin de graaf hen steeds voorging en alles waagde. Hierdoor was het, dat dit korps zich tot een ideaal vormde van hetgeen eene ruitery in iedere betrekking in staat is te volbrengen.

Aan de geringe sterkte van dit korps, dat slechts 75 tot 100 ruiters en 50 jagers te voet bedroeg, en daardoor voor geene beslissende ondernemingen berekend was, moge het alleen worden toegeschreven, dat hetzelfde niet meer de opmerkzaamheid heeft tot zich getrokken. Deze ligberedene karabinier-kurassiers, als voortreffelijke scherp-schutters, door hunne buksen even geducht als met de sabel, leverden het bewijs, dat men met groot voordeel ligte ruitery het harnas kan geven, zoo als dit zich in de laatste jaren als het geschikteste wapen tegen de zoo zeer vermeerderde lansen heeft doen kennen; terwijl dit korps ten voorbeeld schijnt te hebben gediend, aan het tijdens de onlusten met keizer *Joseph II*, in 1784 in Holland opgerigte legioen van *Salm*, zijnde kurassiers, die volkomen op denzelfden voet waren uitgerust.

de partijgangers in de nieuwste tijden even zeldzaam voor als de verrigtingen van den kleinen oorlog. De beweegbaarheid der legers, het verwerpen van het toenmalige magazijn-stelsel, de diepere meer samenhangende en zelfstandiger stelling, met de hervorming van alle troepen tot ligte, verleenen thans weinig gelegenheid tot zelfstandige werking van partijgangers. Daarbij komt nog, dat de krijgsvoering met geheele volksmassa's eene spoedige beslissing eischt. Kleine voordeelen zijn daartoe ontoereikende, daar deze alleen in eenen langdurigen oorlog tot een doorslaand gewigt kunnen aangroeijen. Bekwame partijgangers-chefs werden dan ook in de laatste oorlogen zeer zeldzame verschijnselen aan den krijgs-horizont: dewijl de gelegenheden, om zich als zoodanig te vormen, zich even zeldzaam voordeden. Geheel anders was het tijdens den zevenjarigen oorlog, waarin dagelijks ondernemingen, de eene stouter dan de andere, door de wederzijdsche troepen, vooral door die der geallieerden, ten uitvoer werden gebracht. Van deze willen wij thans enkele tot onderwerp onzer beschouwingen maken.

In den oorlog is voorzeker niets gewigtiger dan het kennen van den toestand en de oogmerken des vijands. De gebruikelijke middelen om tot die kennis te geraken, zijn de verkenningen en berigten, die men door bespieders, gevangenen en overloopers verkrijgt; maar nog veel belangrijker zijn die, welke het onderscheppen van brieven en het opligten van renboden verschaffen. Het opligten van deze is dus eene der hoofdverrigtingen van den kleinen oorlog, waartegen zelfs de voordeelen van verraste detachementen, vernielde magazijnen en transporten niet in vergelijking kunnen worden gebracht. De krijgsgeschiedenis staaft deze waarheid met menigvuldige voorbeelden uit vroegere en latere tijden. Immers de geheimste bedoelingen des vijands komen daardoor aan den dag, terwijl aan den anderen kant de raderen van deszelfs krijgs-werktuig tot stilstand gebracht worden, wanneer de bevelen uitblijven die het in beweging moeten houden. Men overwege slechts voor eenige oogenblikken de tegenovergestelde gevolgen, zoo de Kozakken den renbode niet hadden opgevangen, welke in 1813 aan den maarschalk *Davoust*, in Hamburg, het bevel van *Napoleon* ging overbrengen, om met al zijne beschikbare troepen de verdediging van Holland op zich te nemen, en welk voorts eenen geheel anderen keer de slag van Waterloo zou hebben kunnen nemen, wanneer niet de aan *Grouchy* gezondene bevelen waren onderschept geworden.

Welke voordeelen hebben, omgekeerd, schrandere veldheeren niet weten te trekken, uit de krijgslist van den vijand eenen renbode met misleidende berigten in handen te doen vallen; een middel, waarvan *Frederik* zich meermalen met

vrucht bediende (1), terwijl zulks ons leert om al de zoodanige te wantrouwen, welke langs eenen openen weg,

(1) Met bijzonder goed gevolg wist de listige *Kutusow* dit middel aan te wenden, om *Napoleon* tot het rekken van een noodlottig verwijl op de puinhoopen van Moscou te verlokken, en intusschen het jaargetijde tot den terugtogt te doen verloopen. Niet alleen geveinsde vredes-onderhandelingen, maar vooral ongunstige berigten wegens de gesteldheid der Russische krijgsmagt, werden daartoe door hem zoodanig afgezonden, dat zij in *Napoleons* handen moesten vallen, en deze in eenen met zijne neiging strookenden waan bevestigen, waaruit hij eerst ontwaakte, toen het onherstelbaar te laat was.

Meermalen had *Frederik* met het beste gevolg van de kunstgreep gebruik gemaakt, om zijne vijanden door valsche berigten te misleiden, waarmede hij renboden belaste, zoodanig afgezonden dat zij in hunne handen vallen moesten. Eens echter gaf zulks aanleiding tot een inderdaad kluchtig voorval. In 1759 zich in eenen benarden toestand bevindende, nam hij ook weder dit middel te baat. Ten einde den vijand tot eene voor hem gewenschte beweging te verlokken, zond hij aan prins *Hendrik* eenen renbode met dépêches, wier inhoud den vijand aanleiding tot het volvoeren derzelve geven moest. De officier, die met een detachement huzaren den bode ten geleide dienen moest, zich bij den koning meldende, ontving van dezen het bevel, om hem door de voorposten en wel op eenen weg te brengen, die hem ontwijfelbaar in handen des vijands moest doen vallen. Edoch, hetzij van het doorzicht des officiers vooronderstellende dat deze de bedoeling uit den aangewezen weg zou begripen, hetzij uit afgetrokkenheid door gewigtige staats- en krijgs-zorgen, hij geeft hem gene naderen wenk of opheldering deswegens. Deze vertrekt, met de volle overtuiging van het hooge belang dat aan de behouden overkomst van den renbode gelegen was, en met het ernstige voornemen daartoe alles aan te wenden. Naauwelijks buiten de voorposten gekomen, of hij ontwaart het aanwezen van Oostenrijksche huzaren, reden te meer om hem te vergezellen, en niet te verlaten alvorens hij hem buiten gevaar had gebracht. Geprikkeld door het vooruitzicht van 's konings hooge tevredenheid, over het slagen in eene zoo netelige verrigting, te verdienen, wendt hij alles aan, en bijna het onmogelijke verrigtinge, had hij inderdaad het geluk, om, ondanks verscheidene ontmoetingen, die hem eenige manschappen kosteden en na er nog meer van den vijand neêrgehouden te hebben, den bode gelukkig door te helpen en op eenen veiligen weg naar zijne bestemming te brengen. Thans keert hij terug, met het blijmoedig vooruitzicht vervuld, van 's Konings bijzonder welgevallen, over zijn zoo wel uitgevoerd, zeker niet ongewigtig wapenfeit, te zullen vernemen, welligt het uitzicht van den ritmeesters-rang tot belooning te zien geopend. *Frederik*, wien zijn langer uitblijven, dan tot het bereiken der voorposten noodig was, reeds ongeduldig had doen worden en meermalen naar hem had doen vragen, had, toen zijne terugkomst draalde, zulks als een zeker blijk aangemerkt, dat hij met den bode in 's vijands handen

met weinige voorzorgen worden overgebracht. Degenen daarentegen, welke in den rug des vijandelijken legers worden opgeligt, kunnen gerust benuttigd worden.

Het zijn dus deze, welke tevens de belangrijkste en op geene andere wijze verkrijgbare berigten opleveren, welke men ten doelwit moet kiezen. Zoodanige ondernemingen gaan echter met zoo vele zwarigheden gepaard, dat het welslagen derzelve kan worden aangemerkt als den toetsteen van de bekwaamheid van eenen partijganger. De mededeeling van welgelukte ondernemingen van dien aard, kan dus niet anders dan leerzaam en belangrijk wezen; daar, ofschoon zeldzamer, echter ook thans nog, zich meermalen gelegenheden voordoen om dit voetspoor te betreden.

EERSTE AFDEELING.

Met afwisselende meestal ongunstige krijgs-kansen, hadden de Fransche legers reeds sedert vier jaren in Noord-Duitschland gestreden. De lauweren in den vorigen oorlog door den maarschalk *van Saven* verworven, waren onder zijne opvolgers, die den bevelhebbers-staf meer aan den invloed van minnares-

was gevallen, en in het slagen van zijnen krijgslid eenen ruimen troost wegens het verlies van het detachement gevonden. Ten uiterste bevreemdend was het hem dus, toen, na een aanmerkelijk tijdsverloop, de terugkomst van den luitenant werd gemeld. Onverwijd binnen geroepen, trad deze met den glans van zelfvoldoening op het gelaat voor den koning, die met bevreemding hem vroeg: « Nu, hoe is het gegaan?» de officier daarop nog meer bemoedigd, antwoordde: « Heerlijk, uwe majesteit! de bode is gelukkig doorgebracht!» en verhaalde vervolgens met hoe veel inspanning, list en gevaar hij hierin was geslaagd, welk verhaal echter de zoo zeer teleurgestelde vorst plotselijk stoorde, hem op een grimmige toon toevoegende: « Gij zijt een onnoozele hals, er is niets met u te beginnen; maakt dat gij uit mijn gezicht komt!» Bezwaarlijk is het de verbazing van den officier over eene zoo onverwachte en hem onbegrijpelijke bejegening zich voor te stellen; de woorden stikken hem in den half geopenden mond, en zonder te weten, of hij droomde, verwijderde hij zich. Eerst later werd hem het raadsel opgelost van de woorden, waarin de grievende spijt over de mislukking van zijnen welberaamden list *Frederik* zoo onbillijk jegens den officier had doen uitbarsten; die waarlijk bewijzen van meer dan gewone bekwaamheid had afgelegd. De koning was echter billijk genoeg, om, na het voorbijgaan zijner eerste drift-opwelling, aan degenen die dit tooneel hadden bijgewoond, te zeggen: « Het is mijne eigene schuld!» En gelijk hij steeds er op uit was om iederen weerspoed dadelijk te herstellen, zoo deed hij het ook hier, door onverwijd eenen soortgelijken brief met een' boer zoodanig af te zenden, dat dezelve aan het bedoelde vijandelijke adres kwam, en volkomen het voorgestelde gevolg bewerkte.

sen en hof-kuiperijen, dan aan hunne bekwaamheden dankten, treurig verwelkt. Gelijk vroeger *Eugenius* en *Marlbrough* de avondzon van *Lodewyk XIV* deden tanen, even zoo deden *Frederik de Groot*e en *Ferdinand van Brunswyk* die van zijnen troons-opvolger beneveld de kimmen naderen. De hertog *de Broglie* alleen, had, door zijne te Bergen, bij Frankfort (15 April 1759) behaalde, ofschoon onbesliste overwinning op het verbondene leger, den zinkenden moed en het vertrouwen weder opgewekt. Het liet zich dus aanzien, dat deze met vaster hand de teugels van het opperbevel zoude voeren, en inderdaad bespeurde men dan ook weldra, dat hij beter dan eenige der vroegere legerhoofden, zoude slagen in het handhaven van het evenwigt der krijgs-gebeurtenissen, en in het ontwijken van treffende nadeelen. Doch, hoezeer hij dan al in staat was om zijne tegenstanders in de groote oorlogs-bedrijven het hoofd te bieden, zoo stond hij echter in andere opzigten tegenover de geallieerden ten achteren. Zoo, onder anderen, berokkende de plaatselijke gesteldheid van het oorlogs-tooneel, met de ongezindheid der bewoners van Duitschland jegens de Franschen, bij de mindere waarde van derzelver ligte troepen, hem menige nadeelen, welke van de voortreffelijkheid van die der verbondenen en de bekwaamheid van derzelver aanvoerders de ondubbelzinnigste bewijzen leverden.

De geschiedenis heeft, onder de tallooze voorvallen van dezen aard, ons eene krijgshandeling overgeleverd, overwaardig om der vergetelheid onttrokken en als een leerrijk voorbeeld beoefend te worden. De hoofd-persoon is een krijgs-bevelhebber in den zevenjarigen en Amerikaanschen oorlog, als uitstekend partijganger even beroemd, als gunstig bekend door eene, voor zijnen tijd, verdienstelijke verhandeling over de ligte troepen. Het tijdstip is het jaar 1760; het tooneel, de omstreken van Frankfort aan den Main.

Het was in den herfst van het jaar 1760, dat tegen het aanbreken van den dageraad, een welgekleed ruiter, door een ander persoon te paard vergezeld, den linker-oever van den Main-stroom naderde. Hij reed op het omtrent drie uren van Frankfort verwijderde veer toe. Het veerhuis dat zich aan de overzijde van den stroom bevond, kon men echter, wegens het nog zwakke schemerlicht, niet onderscheiden. Daarenboven hing er een dikke herfst-nevel, welke den stroom en alle voorwerpen met eenen grijzen sluijer omzwachtelde, en genen ten eenemale aan het gezicht onttrok. Een gedruisch in het water scheen de beweging van een vaartuig aan te kondigen, en aan den oever komende, bleek het dat dit gedruisch van de veerpont voortkwam, welke zich verwijderde. De bedoelde ruiter scheen haast te hebben, daar hij den veerman toeriep om terug te keeren en hem over te brengen. Op de vraag: « wien?»

kwam het antwoord: « eene koets met zes paarden.» Begeerig naar een vroeg te verdienen daggeld, keerde de veerman haastig naar den zoo even verlaten oever terug, waar de ruiter hem uitnoodigde eenige oogenblikken te vertoeven, om de komst van het rijtuig af te wachten; gelastende aan den hem vergezellenden ruiter om hetzelve te gemoet te rijden.

De ruiter was een jong schoon man, van eene rijzige krachtvolle gestalte, met eenen vurigen blik en gunstige uitdrukvolle wezenstrekken. Zijn bruin verbrand gelaat deed zien, dat hij zijn leven meer in de vrije lucht dan in het studeer-vertrek of aan de schrijf-tafel had doorgebracht. Zijne deftige, doch tevens eenvoudige kleeding en welvoeglijk voorkomen, kondigden aan, dat hij niet tot den geringen stand der maatschappij behoorde. Het bleef echter twijfelachtig, of men, volgens dit uiterlijk voorkomen, hem als een' jager of houtvester, als een adelijk goedbezitters-beambte moest aanmerken, of wel dat men hem voor een reizend koopman moest houden. Zelfs scheen het niet geheel ongerijmd, in hem iemand te vooronderstellen, die niet geheel vreemd aan den krijgsmansstand was, daar zijn stoute blik en houding, de korte beslissende toon, de ongedwongene en regelmatige stelling te paard, hem een eigendommelijk voorkomen gaven, dat merkelyk van dat van den gewonen burger verschilde. Hij was gekleed in eenen groenen jagers-rok, met blinkende knopen, een wit vest, gele hartslederen broek, omgeslagen laarzen met zilveren sporen, eene zwart zijden doek om den hals geknoopt en eenen driekanten hoed op het hoofd. Een breede koppel van blinkend zwart leder omgordde zijn lijf, waaraan een stevige hartsvanger hing; een wapen dat zoowel den jagt-liefhebber als den bijzonderen reiziger aanduidde, terwijl twee sierlijk gewerkte pistolen uit de holsters te voorschijn kwamen. Het verdient hier opgemerkt te worden, dat het gewapend reizen in die onrustvolle jaren geenszins eene vreemde verschijning was, daar elk er op bedacht moest wezen, om zich, des noods, op weg zijnde, tegen enkele stroopende soldaten te kunnen verweren. Hij bereed een uitstekend schoon paard, uit de beroemde *Senner-stoeterij*, 't welk hij, ondanks deszelfs vuur, met een gemak en eene zekerheid bestuurde, die den meester in de rijkunst verraadde. Zijn medgezel, niet minder goed bereden, met eenen grooten doch weinig gevulden mantelzak achter zich, eenvoudig doch goed gekleed en schrandere van uitzigt, scheen ouder te zijn, en had het uiterlijke van hem tot bediende te verstrekken.

Ofschoon men niet duidelyk onderscheiden kon, was het echter, of men, kort nadat de tweede ruiter zich verwijderd had, paardengetrappel hoorde. Deze laatste kwam ook weldra terug, gevolgd van een twintigtal ruiters, in witte mantels gehuld, waaronder de montering van huzaren en ligte ruiters

niet geheel verborgen bleven. Deze ruiters schenen dan ook tot een vrijkorps te behooren. De aanvoerder van dezen troep eischte onverwijld te worden overgezet; zich vervolgens tot onzen eersten ruiter wendende, zeide hij, na eenen geheimen oogwenk gewisseld te hebben: « Ik ben u zeer verplicht, door uw toedoen gereed veer te hebben gevonden, en zoo het u welgevallig is, dan kunt gij met ons overvaren, daar de pont wel dertig paarden kan bevatten.» Deze nam het voorstel aan, gelaste daarop den veerman van wal te steken, en betaalde hem ruimschoots, zelfs voor het verwacht wordende rijtuig; hem opdragende van na de overvaart terug te keeren, het rijtuig in te wachten en den koetsier te zeggen, dat hij naar Frankfort was vooruit gereden. Ook de kommandant van het detachement betaalde den voerman ruimschoots. Terwijl de pont naar den anderen oever terug voer, stegen de ruiters, welke tot dus verre een diep stilzwijgen bewaard hadden, op hunne paarden en verdwenen in den morgen-nevel. Zij namen de houding aan, alsof zij zich op Frankfort rigteden, en waren dezen weg dan ook aanvankelijk ingeslagen, alwaar de groene ruiter, die vooruit gereden was, zich bij hen voegde. Thans bleek het ook, dat laatstbedoelde met het detachement in betrekking stond, en hetzelfde nu tot geleider diende. Na een poos tijds dezen eersten weg gevolgd te hebben, sloegen de ruiters regts af, en den groenen ruiter, die de rigting van den marsch scheen aan te geven, volgende, bereikten zij weldra een dicht bewassen bosch, waar zij afstegen en zich verborgen. Dadelijk werden er voorzorgen tegen overval genomen en eenige schildwachten te voet uitgezet. Twee manschappen, in landsdragt gekleed, werden van hier in de omstreken afgezonden, met last, om den volgenden dag in eene, hen aangewezen, boschstreek, aan den regter-oever van den Kinzig, verslag te komen geven van de berigten, tot welker inwinning zij werden afgezonden. De overige manschappen verwijlden op de eerste rustplaats in diepe stilte, tot het vallen der duisternis. Daarna stegen zij weder op, om door gedekte omwegen, en met vermindering van bewoonde plaatsen, eene heuvelachtige boschstreek, tusschen Gelnhauzen en Wachtersbach, nog voor het aanbreken van den dag te bereiken. De eerstgemelde ruiter, die den troep steeds bleef geleiden, liet de manschappen weder afstijgen, en zoo goed mogelijk in de struiken verbergen. Na de grootste stilte en oplettenheid te hebben aanbevolen, nam hij voor zich-zelf een standpunt, van waar hij den grooten weg van Frankfort op Fulda konde gadeslaan.

Uit dit alles bleek het, dat dit detachement met eene belangrijke en netelige onderneming was belast geworden. De groene ruiter scheen die onderneming te besturen en ten geleider en aanvoerder te verstrekken. Dit was dan ook werkelijk het geval, zijnde het een detachement van het verbondene

leger, dat, onder aanvoering van den hertog *Ferdinand van Brunswyk*, in Noord-Duitschland kempte en deszelfs voorpostenlinie tegenover die der Franschen langs den Dimel had uitgestrekt. De aanvoerder van het detachement was de ritmeester *Emmerich*, bij het verbondene leger door een aantal stoute krijgsfeiten, als een der ondernemendste en listigste partijgangers vermaard, en van wien wij, ter opheldering van het volgende, eenige bijzonderheden moeten mededeelen.

Andreas Emmerich was de zoon eens houtvesters uit het graafschap Hanau, die hem reeds van zijn twaalfde jaar af tot dat vak opleidde. Nacht en dag in de wouden, vormde hij zich weldra tot een voortreffelijk jager, schutter en boschkundige, en verwierf daarbij de, voor een' krijgsman, zoo onschatbare hoedanigheden, van oogmaat, terrein-kennis en derzelve beoordeeling, in hooge mate. Zijne levensbetrekkingen leidden hem hiertoe als van zelve op, terwijl zij hem tevens de andere, vooral voor den kleinen oorlog, vereischte hoofdeigenschap, van een tegen ongemakken en vermoeijenissen gehard ligchaam, verkrijgen deed. Onder deze bezigheden en met dien aanleg, vormde zijn geest zich tot volhardende en stoute ondernemingen, welke bijna het uitsluitende eigendom wordt van degenen, die verre van de verlokkingen der weelde en van eene weekelijke opvoeding, hunne eerste jeugd in de vrije en grootsche natuur hebben doorgebracht. Maar ook tevens ontwikkelde zich in hem het gevoel van eigen kracht, hetwelk zijnen levendigen geest te weinig bevrediging deed vinden in het eenzame en eentonige zijner levenswijze, en alzoo deed haken naar eenen woeligeren en uitgebreideren werkkring. Deze meende hij te zullen vinden onder de vaandels van den toenmaligen erfprins (later hertog) *van Brunswyk*, zoo beroemd door zijne wapenfeiten in den zevenjarigen oorlog, als later door zijne ongelukkige krijgsvoering en noodlottig einde. De erfprins had weldra de bijzondere begaafdheden van dezen vurigen jongeling, en deszelfs eigendommelijke opleiding tot den kleinen oorlog, met zijn meester-oog diep ingezien, en bewerkte deszelfs aanstelling als luitenant bij de, in den aanvang van den zevenjarigen oorlog, opgerigte Brunswijksche jagers te paard. Tevens bewees hij zijne bijzondere waardering, nog daarin, dat hij *Emmerich* geheel voor zijne nieuwe betrekking uitrustte. Deze beantwoordde volkomen aan de hooge verwachting, welke zijn vorst van hem koesterde, zoodat dezelve, bij de oprigting van een nieuw vrijkorps, door den erfprins tot ritmeester voorgedragen en benoemd zijnde, ook wederom *Emmerich's* uitrusting bekostigde.

Omstreeks St. Michiel van het jaar 1760, ontving de hertog *Ferdinand van Brunswyk*, veldmaarschalk en opperbevelhebber van het verbondene leger, het berigt, dat bij het Fransche

leger, 't welk onder den hertog *de Broglie* in het Hanoversche stond, een renbode uit Versailles verwacht werd, welke hoogstgewigtige dépêches en het plan voor den veldtogt voor het volgende jaar moest overbrengen. Het onderscheppen van dezen bode was voor den hertog van het grootste belang. Dit deed hem aan zijnen neef, den erfprins, vragen, of hij geenen bekwamen en vastberaden man kende, die in staat zoude zijn om den verwacht wordende renbode, zelfs in den rug van het vijandelijk leger, op te ligten? Deze aarzelde geen oogenblik om *Emmerich* daartoe voor te dragen, welke dan ook te Sababurg, in Rheinhardswalde, het bevel tot die onderneming ontving.

Emmerich had tot stelregel aangenomen, dat moed, beleid en vastberadenheid, zelfs het schijnbaar onmogelijke konden verwezenlijken, zoodat zijn plan, terstond bij de eerste opening welke de erfprins hem deed, gevormd was. Toen de hertog hem de vraag deed, of hij zich met die onderneming wilde belasten, liet ook het « ja » zich niet lang wachten. Aangenaam was het dezen, dat *Emmerich* slechts weinige manschappen tot medehelpers aanvroeg. Dit getuigde reeds dadelijk, dat zijn plan even spoedig ingezien als met schranderheid beraamd was. Immers een groot aantal manschappen zoude eene onderneming, waarbij een groote afstand wegs moest worden afgelegd, en die veeleer door stoutheid, list en snelheid, dan door geweld moest slagen, hebben kunnen belemmeren. Hij verzocht dan slechts twintig man te paard tot dat einde te mogen uitkiezen, aan welke even zoo vele witte ruiter-mantels moesten verstrekt worden.

Doordrongen van de overtuiging, dat het welslagen der gevaarlijke onderneming grootendeels zoude afhangen van de zamenstelling van zijn detachement, zoo ging *Emmerich* daarmee met de schroomvalligste oplettendheid te werk. Gedeeltelijk koos hij de manschappen uit zijn jagerkorps, en nam de overige uit de Pruisische huzaren, wier montering het meeste met die der Franschen overeenkwam, om zich, ingeval van nood, als een Fransch detachement te doen aanmerken. Zijne keuze bepaalde zich overigens tot dat soort van manschappen, welke, bij de grootste onversaagdheid, nuchterheid, trouw en doorslepenheid, tevens al de eigenschappen die men van eenen ligten ruiter kan vergen, paarden. Zij moesten ook met de omstreken en met de spraakwijze der bewoners bekend zijn, om verkleed op kondschap te kunnen uitgezonden worden. Eenige van hen moesten vlug Fransch kunnen spreken, om met des te meer gerustheid door de Fransche voorposten te kunnen heensluipen, en bij het aanroepen zich als Fransche soldaten te doen doorgaan. Met dezelfde oplettendheid koos hij de paarden, die sterk, vlug en tevens rustig en donkerkleurig moesten zijn. Onrustige, bruischende of hengstige paarden,

waren voor deze onderneming evenmin bruikbaar als in het oog vallende kleuren. Een officier en twee onder-officieren, van beproefden moed en volkomen met de landstreek bekend, voegde hij bij het detachement, om aan deze, ingeval van noodzakelijkheid, de leiding van het detachement te kunnen toevertrouwen. *Emmerich* deed tevens een naauwkeurig onderzoek naar de wapens en munitie van zijn detachement, en zorgde dat elk ruiter van den noodigen voorraad ijzers, hoefnagels en van eene kleine handbijl werd voorzien. Hij zelf koos voor zich en zijnen bediende de boven omschreven burger-jagerkleeding, ten einde onder deze vermomming het detachement op verkenning te kunnen vooruit rijden. Van al het noodige voorzien, zette hij zich met zijne gezellen op marsch.

Te regt had *Emmerich* ingezien, dat de onderneming alleen zoude kunnen slagen op eenen grooten afstand achter den rug van het vijandelijke leger, alwaar hij minder waakzaamheid en bewegingen van troepen en patrouilles te wachten had. Vandaar zijn besluit om zich naar de omstreken van Frankfort en den Main te begeven, dewijl ook de ingewonnen berigten eenige zekerheid gaven, dat de renboden van Versailles gewoonlijk den weg van Straatsburg, over Landau, derwaarts volgden. *Emmerich* waren die omstreken even bekend als de stemming van derzelver bewoners, en deze lokale kennis moest hem, zooals wel van zelve sprak, bij de uitvoering van den aanslag behulpzaam wezen.

Hij rigtte alzoo den marsch van zijn detachement naar den Dimel, langs welken de uiterste voorposten der verbonden stonden. Hier voorzag hij zich van levensmiddelen en voeding voor drie dagen, om voor 't minst niet reeds bij den aanvang zijner onderneming door de behoeften van levensonderhoud gehinderd te worden en aan ontdekking bloot te staan. Tegen den avond ging hij bij Ossendorf den Dimel over, en sloop zeer gelukkig met zijn detachement door de Fransche voorposten van den generaal *Stainville*. Vervolgens zette hij zijnen marsch in de voorgestelde rigting door het Waldecksche voort, tot hij in den morgen een bosch bereikte, waarin hij zich met zijne manschappen tot den aanbreekenden nacht verscholen hield. Zoodra hij echter dit oord tot schuilplaats gekozen had, zond hij intusschen twee zijner gezellen, verkleed, in de omstreken uit, om berigten van den vijand en omtrent den weg, dien men 's avonds dacht te volgen, in te winnen.

Om den Main te bereiken, moest hij bijna midden door het, in het Hessische, Hanoversche en Fuldasche gekantonneerde, Fransche leger marcheren. Over deze zwarigheid bekommerde *Emmerich* zich zeer weinig, dewijl hij in zijne jeugd alle wegen en bijpaden dier landstreek doorkruist had, en vooral met de Hessische bosschen zeer bekend was. Als voormalig jager

herinnerde hij zich nog zeer goed de plaatsen, waar zich zoo genaamde wild-loodsen (waarin het voeder voor het wild des winters neergelegd en bewaard wordt) bevonden. Dit onthief hem van de zorg voor het onderhoud zijner paarden, daar hij reeds in de eerste dier loodsen een voorraad van oud hooi had gevonden. Van deze bijzondere kennis maakte hij op zijnen verderen togt een nuttig gebruik.

Met het vallen van de duisternis zette men zich weder op marsch langs den grooten weg. Zelf onkundig in de Fransche taal, bleef zijn bediende (een overlooper van de Franschen, doch een landsman van *Emmerich* en bij hem gunstig bekend) hem steeds ter zijde, om op het aanroepen van Fransche troepen in de Fransche taal voor *Emmerich* te kunnen antwoorden.

Naauwelijks had men eene mijl op de landstraat afgelegd, toen een sterk steeds naderend paarden-getrappel zich deed hooren, weldra gevolgd door den aanroep: « Qui vit? Qui va la?» Het was een geheel regiment Fransche ruitery. Zonder zich te bedenken of zich ontsteld te toonen, deed onze ritmeester antwoorden: « Français!» Voorts op de vraag: « Quel regiment?» er een doende noemen 't welk hij wist dat niet ver van daar verwijderd lag. Dit antwoord voldeed, terwijl de witte mantels van het detachement overigens alle verdenking schenen weg te nemen. Met het: « Passez camarades!» liet men het detachement met tweeën midden door het regiment heen marcheren, en met een: « bonsoir camarades!» zette het deszelfs marsch voort.

Den volgenden morgen verborg hij zich weder in een hem bekend bosch, en marcheerde op deze wijze, gedurende den nacht, zonder eenige verdere vijandelijke ontmoeting, tot dat men eindelijk den vierden nacht in een bosch aan de boorden van den Main, omtrent een uur van Frankfort, aankwam. Het was hem bekend dat in de nabijheid een' veerpont aanwezig was, die het geheele detachement in eens konde overzetten. Tegen het vallen van den avond zette men zich naar dat punt op marsch. *Emmerich*, door zijnen bediende vergezeld, was een eind wegs vooruit gereden, om den oever en de veerpont te verkennen. Zonder argwaan te verwekken, werden zij door den veerman, die hen voor Franschen aanzag, over den Main gezet, van waar *Emmerich* zijne gezellen naar een bosch geleidde, gelegen aan den weg, welke men veronderstelde dat de bode zoude volgen. Een paar zijner manschappen werden van hier, verkleed, tot het inwinnen van berigten afgezonden.

Gedurende drie dagen bleef hij in deze omstreken, doch koos iederen avond eene andere schuilplaats. Intusschen waren de op kondschap uitgezondene verkleedde manschappen nog niet terug, en hoewel men tot nog toe er in geslaagd was alle ontdekking te ontgaan, begon er echter nu eenige bezorgd-

heid in den boezem van *Emmerich* op te wellen. Hij begon te overwegen, dat de renbode welligt eenen anderen weg konde nemen of reeds genomen hebben, terwijl de driedaagsche rust hem meer en meer de mogelijkheid, van het doel der onderneming te kunnen missen, deed inzien. En zelfs al slaagde hij buiten verwachting in de opligting van den bode, dan was het nog de vraag, of die onderneming zonder gerucht te veroorzaken zoude afloopen? Daarbij kwam de bedenking, op welke wijze men met de vangst over den Main zoude geraaken, en dezelve op zulk eenen grooten afstand in veiligheid zoude kunnen brengen, en ten slotte van al deze overwegingen, moest in rekening gebragt worden, dat de bode nog lang kon weg blijven, en het detachement door een te gerekt verblijf in die omstreken ontdekt kon worden. Toenemende bezorgdheid wegens het mogelijk missen van een, met zoo veel moeilijkheden tot dus ver genaderd doelwit, deed hem met belangstelling de berigten zijner kondschappers ontvangen. Deze hielden voornamelijk in, dat, langs welchen weg de renbode te Frankfort ook mogten aankomen, zij allen van daar den weg op Fulda volgden. Dit deed hem besluiten, om zoo geheim mogelijk op den linker-oever van den Main terug te keeren, en zich aldaar zoodanig in de nabijheid van den weg in hinderlaag te leggen, dat de renbode aan zijn wakend oog niet konde ontsnappen.

Na deze overweging begaf hij zich op weg naar een ander veer aan den Main, zijnen troep gelastende, zich zoo lang in een nabijgelegen bosch verscholen te houden, totdat hij zou laten verwittigen, dat men veilig op den anderen oever van den Main konde terugkeeren. Met het kriecken van den dag bevond hij zich dan ook bij het veer, alwaar wij met *Emmerich* en zijnen bediende kennis maakte. Deze veerman had evenmin als de vorige achterdocht opgevat, daar het overvaren van kleine afdeelingen troepen van het Fransche leger, en de steeds afwisselende kleederdragten dier troepen, destijds geene ongewone verschijning was.

Wij hebben gezien, hoezeer *Emmerich* door het geluk begunstigd werd, om, zonder ontdekt te worden, eene hem bekende gedekte streek, aan deze zijde van den Main gelegen en welke hij tot de uitvoering van zijn ontwerp had uitgekozen, te bereiken. Van hier had hij — zooals wij al verder gezien hebben — twee zijner doorslepenste manschappen, verkleed, langs verschillende wegen uitgezonden, om naauwkeurige berigten in te winnen omtrent de verwacht wordende renbode.

Reeds twee dagen had *Emmerich* daar ter plaatse met reikhalzend verlangen de terugkomst zijner bespieders te gemoet gezien. De medegenomene levensmiddelen waren nu ten naastenbij verteerd. Het verkrijgen en opsporen van anderen leef-

togt was, zonder de onderneming in de waagschaal te stellen, bijna niet doen. Een zweem van mismoedige onvergenoegdheid begon alreeds op het gelaat der manschappen en uit hunne onderlinge gesprekken merkbaar te worden. Onbekend met het eigenlijk doel der onderneming, en geen besef hebbende van het hoog belang dat hun veldheer in dezelve stelde, was het niet onnatuurlijk, dat zij, gedurende de tweedaagsche rust, hunnen hagchelijken toestand begonnen in te zien. Het lag dan ook eenigzins in de rede, dat zij zich-zelve begonnen af te vragen: waartoe hen zoodanige hagchelijke en evenmin buit als krijgseer belovende onderneming voeren zoude: eene onderneming, welke hen reeds, door met vele vermoeyenissen gepaard gaande marschen, vijf-en-twintig mijlen achter den rug des vijandelijken legers had gevoerd. Elke kleinigheid of onvoorzienne omstandigheid kon hen daar verraden en eenen schandelijk dood te ontmoet voeren. Ook *Emmerich* werd van oogenblik tot oogenblik ongeruster over het uitblijven zijner kondschappers, terwijl het vermoeden bij hem begon veld te winnen, dat zij welligt als verdachte personen waren aangehouden. Sombere ernst rimpelde zijn voorhoofd bij het aanhooren der niet opwekkende gesprekken zijner gezellen; doch onvermoeid bleef zijn scherpe blik op den voorliggenden weg gevestigd. De doorgestane angst en de bezorgdheid werd echter op den derden dag door groote vreugde verzoet, toen beide de bespieders, kort na elkander en langs verschillende wegen, de blijde berigten kwamen overbrengen, dat zij volkomen geslaagd waren met het inwinnen der verlangde bescheiden. « Ritmeester, » zeiden zij, « nog heden worden er renboden verwacht; op alle wisselplaatsen worden paarden voor hen in gereedheid gehouden. » Onverwijld liet hij nu het detachement aan den buitensten rand van het bosch, in de nabijheid van den weg, post vatten en zich in gereedheid houden. Hij-zelf met zijnen bediende plaatsten zich op den weg, met het oog naar den kant van Gelnhausen gevestigd.

Na nog eenen geruimen tijd met toenemend ongeduld gewacht te hebben, ontdekte *Emmerich* een' muilezel, met twee kisten beladen, nevens zijnen geleider langzaam den weg afkomende. De muilezel-drijver zong luidkeels een Fransch liedje, en scheen, geen onraad duchtende, zijnen weg te vervolgen. Het was *Emmerich* bekend, dat de Fransche hoofd-officieren zich van deze, toenmaals in Duitschland nog zeldzame, lastdieren bedienden, tot het vervoeren hunner goederen, 't geen bij hem het vermoeden deed rijzen, dat de bedoelde kisten welligt kostbaarheden mogten inhouden. De zorg voor zijne gezellen deed hem besluiten dit te onderzoeken, daar hij welligt daarin voor hen eene schadeloosstelling voor de doorgestane gevaren konde vinden, als de onderneming mogt komen te mislukken. Op een gegeven teeken springen de twee ver-

kleedde manschappen uit het kreupelhout en maken zich van den muilezel en den drijver meester. Terwijl het dreigende pistool den verbaasden drijver, die bleek een Luikerwaal te zijn, in bedwang houdt en hem het stilzwijgen oplegt, worden de kisten afgeworpen en met de bijl geopend. Maar wie schildert de teleurstelling der naar buit hakende partijgangers, toen, in plaats van kostbaarheden, eene menigte sterk ruikende Limburgsche kazen uit de kisten rolde. *Emmerich*, driftig en oplopend van aard, door deze teleurstelling verbitterd, zocht een voorwerp om zijne drift, door de spotachtige aanmerkingen zijner gezellen nog meer ontgloeid, te koelen: de onschuldige muilezel moest het nu ontgelden. Doch juist op dit oogenblik ziet *Emmerich* twee renboden pijlsnel langs den weg jagen. Naauwelijks had hij den tijd om het afgesproken sein-teeken te geven, waarop eenige manschappen uit het kreupelhout springen en, gelukkig nog tijdig genoeg, de boden en den postillon inhalen en zich van hen meester maken.

De eerste teleurstelling was spoedig vergeten, toen *Emmerich* de pakketten der renboden onderzocht, en uit de opschriften der dépêches en andere papieren genoegzaam konde opmaken, dat het doel der onderneming tot dus verre was bereikt. Zijne zending alzoo als volbragt beschouwende, gelaste hij, dadelijk toebereidselen tot eenen spoedigen terugtogt te maken. Dit werd te meer noodzakelijker, daar het verdwijnen van de verwacht wordende renboden, tot nauwkeurige nasporingen aanleiding geven moest. Het valies met de brieven en overige papieren liet hij op het paard van zijnen getrouwen bediende bevestigen, en gaf last om den muilezel-drijver met zijnen muilezel in het digtste gedeelte van het bosch te geleiden. Aan den luitenant van het detachement gaf hij bevel, om zich met den meesten spoed en de grootste omzigtigheid met zijne manschappen uit die streken te verwijderen, en zich naar eene zekere plaats te begeven. Aldaar zoude hij zich weder bij hem vervoegen, of hem nadere bevelen doen toekomen. De gevangenen moesten medegevoerd, goed behandeld, doch niet losgelaten worden voor en alear zulks veilig konde geschieden. Ten slotte ontving de luitenant eene bijzondere instructie, hoedanig hij handelen moest als zijn detachement door eenen sterkeren vijandelijken troep werd aangevallen. Voornamelijk bestond die aanwijzing in het verstrooijen der manschappen, om elk hunner eenzelvig, naar toenmalige partijgangerswijze, te doen handelen en langs verschillende wegen de aangeduide verzamelplaats te doen opzoeken.

Emmerich wilde den gevonden schat aan papieren zelf overbrengen, daar hij en zijn bediende door hunne vermomming het beste konden ontsnappen aan de nasporingen, die ongetwijfeld spoedig te werk zouden gesteld wor-

den. Hij ontdeed zich nog daarenboven van zijnen hoed, en nam eene reis-muts, die men bij de renboden had gevonden, tot hoofd-deksel. Spoedig nam hij van zijne gezellen afscheid, en ieder volgde daarop de aangewezen wegen. *Emmerich* reed met zijnen bediende den geheelen nacht door, en bereikte in den vroegen morgen het Hessische grondgebied, zijnen vaderlandschen bodem. Onafgebroken en zonder beletselen te ontmoeten vervolgde hij zijnen weg, dikwerf genoeg Fransche officieren en zelfs troepen ontmoetende, die hem echter, zonder nadenken op te vatten, zijnen weg lieten gaan. Spoed, omzigtigheid en naauwkeurige bekendschap met de lokaliteiten, moesten medewerken, om hem tot het gelukkig einde zijner onderneming te brengen. Hij vertoefde dan ook niet langer op weg dan volstrekt noodig was, om door rust en voedsel zijne krachten en die der paarden te herstellen. De dichtste bosch-gedeelten of afgelegene herbergen werden daartoe tot rustplaatsen gekozen. Naarmate men echter de standplaats der wederzijdsche legers naderde, werd het meer en meer noodzakelijk om de uiterste omzigtigheid in acht te nemen. Dit deed hem aan zijnen bediende gelasten, om zich op eenen zekeren afstand van hem te houden, zonder hem uit het oog te verliezen. Verder gaf hij hem het bevel, om het valies af te snijden en zich met achterlating van zijn vermoeid paard te redden, als hij (*Emmerich*) door eene patrouille mogt aangehouden worden, alsdan de papieren te begraven of te verbergen, totdat hij eene gunstige gelegenheid vond om dezelve over te brengen.

Tot dus verre was alles naar wensch gegaan, maar nu begonnen de tegenspoeden, bij eenen nacht-marsch door het bosch, zich op te hoopen. De nacht was vrij duister, slechts enkele sterren konde hij door de takken en bladeren van het hoog geboomte waarnemen, en deze dienden, even als bij dag eene kleine kaart en zak-kompas, tot gidsen. De weg zelf was zoo duister, dat men geen voorwerpen konde onderscheiden. Behoedzaam vervolgde hij zijnen weg, en had, op deze wijze eenige uren gereden, toen zijn paard in eenen boomkuil viel, en hij-zelf daarbij eene vrij sterke kneuzing aan het kniegewricht bekam. Met behulp van zijnen bediende steeg hij echter weder te paard, en bereikte, hoewel hevige pijnen lijdende, met het aanbreken van den dag eene afgelegene herberg, alwaar zij eenige uren rust namen.

Weldra echter trof hem eene andere, vrij wat belemmerender tegenspoed; tegen den middag, namelijk, aan eenen lagen moerassigen doortogt gekomen, welke met knepelhout en takkebossen was aangevuld, geraakte het paard van zijnen bediende met het voorbeen beklemd. Vergeefs wendden zij alle pogingen aan om het paard onverlet los te krijgen; het was en bleef kreupel in de borst, en wel zoodanig, dat het buiten

staat was om *Emmerich* te kunnen bijblijven. Deze bevond zich nu in eenen allerneteligsten toestand verplaatst. Gedrongen om spoed te maken, besloot hij om het valies op zijn eigen paard te pakken en de reis alleen voort te zetten, zijnen bediende gelastende hem zoo spoedig mogelijk te volgen naar eene, op eenige uren van daar verwijderde plaats, alwaar hij hulp dacht te zullen vinden. Tegen zonneondergang kwam *Emmerich* aldaar aan. Hier woonde een zijner opregtste vrienden, een houtvester van beroep, die, bij zijne intrede in het woon-vertrek, verbaasd over zijne onverwachte verschijning, uitriep: «Hoe, *Emmerich*, gij hier! is het u dan niet bekend dat wij aan alle kanten door vijanden omringd zijn?» — «Dit weet ik,» zeide *Emmerich*, geheel koelbloedig, «doch weet ook dat ik op uwe vriendschap kan staat maken. Gij moet mij dadelijk aan eenen vertrouwden bode te paard helpen, die alle wegen en voetpaden kent. Is hij eerlijk en doet hij zijne zaken goed, dan zal hij ruimschoots beloond worden, en wil ik hem dan tot mijnen bediende nemen, indien hij zulks mogt verlangen. Ik moet den ganschen nacht doorrijden, om langs den kortsten weg het hoofd-kwartier van den hertog te bereiken. Aan den bode moet ik, indien ik zulks noodig acht, een valies met papieren van het grootste belang kunnen toevertrouwen.

Niet te vergeefs had *Emmerich* op de medehulp van zijnen vriend gerekend, daar hij deze bereidvaardig vond om hem in alles bij te staan. Hij rekende zich dan ook gelukkig iemand aan den ritmeester te kunnen voorstellen, op wiens trouw, stilzwijgenheid en doorslepenheid hij met het volste vertrouwen staat konde maken; terwijl hij tevens zijn beste paard ter beschikking van zijnen vriend stelde.

Na een paar uren vertoevens, zette *Emmerich* zich met zijnen nieuwen gids op marsch. Spoedig had hij dezen leeren kennen, zoo wel uit zijne gesprekken, als uit de zekerheid en het zelfsvertrouwen waarmede hij door de duisternis de geheimste sluip-wegen aanwees. Nu eerst kon hij de grootte der dienst waardeeren, door zijn vriend hem bewezen. Ongehinderd zetteden zij hunnen marsch voort, tot dat zij met het aanbreken van den dag eene afgelegene woning bereikten, alwaar de gids bekend scheen te zijn. Hier wilde *Emmerich* de paarden doen ververschen.

Nu begon het echter bedenkelijk te worden, daar zij de voorposten-linie van het leger zeer nabij waren. Het werd nu ook noodzakelijk, om de groote wegen geheel en al te vermijden, en de tot dus verre in acht genomene omzigtigheid tot het uiterste te drijven. Reeds begon men nu en dan enkele manschappen en officieren te ontmoeten, hetgeen het sprekende bewijs opleverde dat zij zich midden in het Fransche leger bevonden. Alhoewel zij zoo gelukkig geweest waren, van

eenige hunner behendig te ontwijken, en anderen, zonder derzelver opmerkzaamheid te trekken, voorbij te gaan, zag *Emmerich* echter zeer goed in, dat elk komend oogenblik hen eene onaangename ontmoeting konde te gemoet voeren. Hierop gevat, gaf hij aan zijnen gids dezelfde instructiën als vroeger aan zijnen bediende, met last, om zoodra hij aangehouden mogt worden, alsdan regts om keerttemaken, en langs sluip-wegen de hem toevertrouwde papieren naar de plaats hunner bestemming te bezorgen. In elk geval moest hij zich houden alsof hij met *Emmerich* niet bekend was. *Emmerich* was voor zich-zelfen op alles gevat.

Den geheelen dag hadden zij hunnen marsch gelukkig mogen voortzetten, totdat zij, met het aanbreken van den volgende morgen, in een Hessisch dorp, nabij den Dimel, eenige oogenblikken vertoefden om berigten in te winnen. Hier vernamen zij, dat het hoofd-kwartier der verbondenen op ongeveer zes mijlen van daar, te Buno bij Warburg, gevestigd was; alsook dat de wederzijdsche partijen dagelijks dezen omtrek doorkruisten en dikwerf in de nabijheid van het dorp handgemeen werden. De laatste tijding was onrustbarend en noodzaakte onze reizigers om spoed te maken. Gaarne had *Emmerich* zijn paard in de steek gelaten, om met zijnen gids te voet door de voorposten heen te sluipen, doch de vroeger bekome kneuzing aan het been was zoodanig verergerd, dat hij zich wel genoodzaakt zag om te paard te moeten blijven en op deze wijze zijnen weg te vervolgen.

Na eene mijl wegs midden door een digtbewassen bosch te hebben afgelegd, zagen zij, op het einde van hetzelfde, eene uitgestrekte heide voor zich, en niet ver van hen eene alleenstaande herberg. De gids was in deze omstreken bekend, en verzekerde aan *Emmerich*, dat de bewoner der herberg een goed Duitschgezind man was, welke men vertrouwen kon. *Emmerich* besloot dus om bij den waard eenige nadere berigten, omtrent de standplaats der naastbijgelegene vijandelijke troepen in te winnen, steeg daartoe zelf van het paard en trad de herberg binnen, terwijl de gids de paarden bij de teugels hield.

Hier vernam hij dan ook, dat het moeilijk zoude vallen om de huzaren van *Chamboran* en *Turpin*, die onophoudelijk deze streken verontrusteden, te ontsnappen.

Deze waarschuwing was genoeg om hem niet langer te doen vertoeven, doch nauwelijks was hij te paard, toen een vrij talrijk detachement huzaren van *Chamboran*, met een' wachtmeester aan het hoofd, in sterken draf, naar het huis kwam toerijden.

Welk een' toestand voor den moedigen *Emmerich*! Na zoo vele hagchelijkheden te boven te zijn gekomen, zoo nabij de haven van behoud te moeten schipbreuk lijden! Het denkbeeld

moest natuurlijk bij *Emmerich* opkomen, dat het oplichten van den renbode reeds bij het Fransche leger bekend was, en te wel was hij bekend welk lot den betrapten bespieder beschoren was: een schandelijke eerlooze dood! Met bewonderingswaardige zelfbeheersching bleef hij nogtans onbetuurd toen hij door de huzaren omsingeld werd, en antwoordde op de vraag: « Van waar?» — « Van Frankfort aan den Main.» — « Wie zijt gij?» — « Een koopman, komende van de Frankforter mis,» (deze had juist plaats gehad) « vroeger was ik rentmeester bij den baron *von Spiegel*» (een aanzienlijk land-bezitter uit dien omtrek, wiens naam hun dus wel bekend moest zijn). — « Waar is uw pas?» — « Ik heb er geen, daar men mij verzekerde, dat reizende kooplieden niet werden opgehouden, en wanneer zij slechts stil hunnen weg vervolgden, ook niets te duchten hadden.» — « Waarheen zijt gij voornemens te reizen?» — « Naar Bremen, waar ik te huis behoor.» Hoe bedwaard het voorkomen van *Emmerich* was, hoe eenvoudig ook zijne antwoorden waren, zij hadden echter den argwaan niet ontwapend. Dit bleek genoegzaam uit de voorbereidselen die men maakte om zijne kleederen en zakken te onderzoeken. Daarop was *Emmerich* bedacht geweest, en had zich dus ook van alles ontdaan 't welk eenigzins — naar zijn gevoelen — argwaan zoude hebben kunnen opwekken. Men vond dan ook in zijne brieven-tasch niets anders dan eenige koopmans-papieren en rekeningen, die hij van elders had medegenomen, en een adres aan den baron *von Spiegel*. Deze papieren, benevens een stel gewigten om goud te wegen, waren in overeenstemming met de door hem gegevene antwoorden. Edoch, een aantal dukaten, zijne kostbare Parijsche pistolen en eenige andere voorwerpen, zooals zijn zak-kompas, verrekijker, en vooral zijn krijgshaftig voorkomen, gaven voedsel aan het vermoeden, dat hij wel een verkleed officier van het geallieerde leger en bespieder konde zijn. De wachtmeester liet dan ook de verontrustende uitkomst zijner onderzoekingen volgen: « Gij zijt mij verdacht, en moet mij naar den kommanderenden officier volgen, en dan laat ik het aan dezen over, om u los te laten of u naar het hoofd-kwartier van den generaal op te zenden.» Zeer gelaten antwoordde *Emmerich*: « Indien gij van gedachte zijt mij op uwe verantwoordelijkheid niet te kunnen laten doorreizen, terwijl ik in alle gevallen bereid ben tot het geven van een geschenk, zoo ben ik wel verplicht te volgen.» De wachtmeester bleef echter bij zijn reeds te kennen gegeven voornemen om hem mede te nemen, doch beloofde hem alles te zullen teruggeven als hij door zijnen chef daartoe gemagtigd werd. *Emmerich* bleef nogthans bedwaard, hoezeer hij te regt inzag, dat, indien hij voor den generaal gebracht werd, hij ook onverwijld herkend zoude worden. Eene zoodanige herkenning moest des te noodlottiger

voor hem uitvallen, daar hij, vermomd gevangen genomen, als bespieder beschouwd en dienvolgens geregt zoude worden. Het eenige redmiddel dat hem overbleef was de vlugt, doch hiertoe scheen weinig gelegenheid te zijn.

De huzaren hadden middelerwijl in de nabijheid der herberg eenige boomen met rijpe pruimen beladen ontdekt, waaraan zij zich vergastteden, ook de wachtmeester volgde hun voorbeeld. *Emmerich*, om den tegen hem opgevatten argwaan niet te doen toenemen, wilde voor 't minst inwendige gerustheid aan den dag leggen, en plukte schertsende mede eenige pruimen. Intusschen overdacht hij zijnen neteligen toestand en het hem wachtende lot, 't welk hij echter, in het vertrouwen op hooger bescherming alleen aan het toeval overliet. Uit deze mijmering werd hij gewekt door een voorbijrijdend huzaar, die, na hem een' wenk te hebben gegeven, hem zacht in het voorbij rijden zeide: « Ik ken u, heer *Emmerich*, let op mij!» Een tegenwenk gaf te kennen dat *Emmerich* hem begrepen had.

Kort daarop kommandeerde de wachtmeester marsch, en het detachement zette zich, met *Emmerich* in hun midden, in beweging. Deze laatste had reeds onderscheidene malen naar zijnen gids omgezien, doch deze scheen het in de eerste verwarring ontsnapt te zijn; bij de herberg stond echter een huzaar, die van zijn paard afgestegen zijnde, iets scheen te koop; de wachtmeester riep dezen toe om spoed te maken.

Het detachement nam rigting op een bosch waardoor een breeden weg ging. Reeds had men een goed eind wegs afgelegd, toen de achtergeblevene huzaar kwam aanrijden, en eene flesch met brandewijn in de hoogte houdende, een vrolijk halt! aan het detachement toeriep. Het zien van brandewijn deed uitwerking, en de uitnoodiging van den bedoelden huzaar, om, vóór dat men verder ging, vooraf te ontbijten, werd zonder bedenken aangenomen. Allen stegen af, *Emmerich* alleen bleef te paard, voorgevende dat de pijn aan zijn been hem belette om van het paard te gaan. De laatstbedoelde huzaar reikte daarop aan den wachtmeester de flesch, terwijl hij een brood voor den dag haalde, om onder de kameraden te verdeelen. De huzaren drongen zich om hem heen, en dit afgeloerde gunstige oogenblik werd door *Emmerich* benuttigd om zijn paard de sporen te geven en pijsnel in het bosch te verdwijnen. Een goed *par force* jager zijnde, zoo konden struiken noch heggen hem tegenhouden, en eer de verbluffte huzaren te paard en in beweging waren, was hij reeds spoorloos uit hun gezigt verdwenen. Maar nu wachtte hem eene harde beproeving, daar hij zich plotseling aan den uitersten bosch-rand bevond, eene uitgestrekte vlakke heide voor zich zag, en achter zich het geroep van: « Houd den spion!» hoorde weergalmen, terwijl het hoef-gedruis meer en meer naderde.

Er was geen tijd te verliezen. Onverwijld sprong hij van zijn paard, en joeg hetzelfde met den zweep van zich, middelerwijl angstig naar eene schuilplaats omziende. Gelukkig ontdekte hij een' grooten vlaspoel, digt met riet begroeid. Snel loopt hij naar denzelfde toe, springt er in en dompelt zich geheel tot aan het hoofd in het water en tusschen de biezen, terwijl hij zijne bonte reismuts afneemt en mede onder water stopt. Eenige oogenblikken daarna hoort hij de huzaren aan den uitgang van het bosch, naar het scheen het ruitellooze paard nastarende. Duidelijk konde hij hunne gesprekken hooren, onder anderen het niet zeer opwekkend gezegde: « De schelm kan toch niet ver zijn.» Geen der huzaren kwam op het vermoeden dat de ontvlugte gevangene zoo in hunne nabijheid was; zij schenen dan ook tot het besluit te komen, om hunne nazoeking in het bosch zelf voort te zetten. Nu waagde hij voor het eerst om zich langzaam eenigzins op te rigten en de landstreek te verkennen, en met niet weinig verbazing ontdekte hij, op eenen aanmerkelijken afstand, de herberg die hij nog kort te voren verlaten had.

Een goed vierendeel uurs had hij, zonder eenig gerucht te maken en verborgen, in zijne vochtige schuilplaats doorgebracht, toen hij den waard der herberg met eene bijl op den schouder den weg zag volgen. Nu waagde hij het om met zijne muts te wenken, 't geen door den waard eindelijk gezien werd. Deze toetredende, herkende nu den ritmeester aan zijne stem, en aarzelde geen oogenblik met hem voor te stellen, zich naar zijn huis te begeven, alwaar hij hem tot aan den nacht wilde verbergen.

Met het levendigste gevoel van blijdschap, bereikte hij — hoezeer niet zonder inspanning, uithoofde van de kneuzing aan zijn been, en de pogingen om niet ontdekt te worden — zijne nieuwe schuilplaats. *Emmerich* had echter gehoopt zijnen gids met het valies nog daar te vinden, doch deze was verdwenen. Deze teleurstelling griefde hem des te meer, daar nu welligt zijne onderneming gene uitkomsten zoude opleveren. Blijdschap over eigen behoud nam echter de overhand onder de gewaarwordingen die zijne ziel bestormden, en in die stemming was hij juist bezig eenig hem aangeboden droog ondergoed aan te trekken, toen een naderend hoefgeslag hem weder aan het steeds dreigende gevaar herinnerde. Verschrikt zoekt hij naar een voorwerp om zich te verschuilen; het kleine kamertje leverde echter niets van dien aard op. Zijne gelukster echter flikkerde hem nog vrolijk toe, want hetzelfde detachement huzaren reed pijsnel voorbij het venster, en begaf zich aan de andere zijde van het huis naar de huis-deur. De waard trad hen met de brandewijn-flesch in de hand te gemoet. Met Duitsche gulhartigheid schonk hij de huzaren in, en dit scheen eene afwending aan de gevaren die *Emmerich*

dreigde te geven. Op de vraag, of de waard den ontkomen bespieder ook kende of sedert zijne ontvlugting gezien had, kwam een eenvoudig uitgebragt neen. De wachtmeester scheen weinig lust te hebben om het onderzoek in het bosch verder voort te zetten; tevreden met het buit gemaakte paard en de andere voorwerpen die men *Emmerich* had ontnomen, besloot hij eindelijk den terug-marsch naar zijn korps aan te nemen.

Naauwelijks waren zij weggereden, of de waard bragt *Emmerich*, buiten weten zijner huisgenooten, op den hooi-zolder, alwaar hij hem van al het noodige verzorgde. Hier verwijlde hij tot het aanbreeken van den nacht, als wanneer hij zich gereed maakte om te vertrekken. De waard had hij door beloften eener aanzienlijke belooning overgehaald, om hem naar het hoofd-kwartier van den hertog *Ferdinand* te vergezellen, 't welk op ongeveer vier mijlen van daar verwijderd was, en hem van de noodige kleedingstukken en paarden te voorzien.

Bij het vallen der duisternis verliet hij deze woning, en bereikte na middernacht het hoofd-kwartier van den hertog. Toen hij voor het kwartier van den hertog van het paard steeg, trad juist den generaal-adjutant *von Wreden* uit de deur. Groot was deszelfs vreugde toen hij, in den in boeren-kleeding vermomden, den verloren geachten krijgsman herkende, over wien hij zich met iederen weldenkende zeer bekommerd had. De gids, welke met de brieven en papieren gelukkig was ontsnapt en reeds in het hoofd-kwartier was aangekomen, had namelijk verhaald, in welken hagchelijken toestand hij *Emmerich* had verlaten. De goede overkomst van de opgeligte papieren was eene tijding die de vreugde van den brave ritmeester ten top deed rijzen. Nu toch was zijne onderneming met het beste gevolg bekroond geworden, en al het leed en het doorgestane gevaar was in eens vergeten. De adjudant noodigde hem uit om zich dadelijk aan den hertog te vertoonen, daar deze insgelijks om het lot van *Emmerich* bekommerd was.

De hertog zat aan eene tafel met papieren en plans overdekt, en scheen met ingespannen aandacht de stukken te lezen en te bestuderen. Het waren de dépêches welke *Emmerich* had opgeligt. Het kloppen aan de kamer-deur deed hem, onvergenoegd over deze storing, een weinig barsch het: « Wie daar?» uitroepen. Op het antwoord: « Het is *Emmerich*, uwe hoogheid!» vloog de hertog van zijnen stoel, haastig het tweemaal herhaald: « binnen! binnen!» roepende. « O wat verheug ik mij, » zeide de hertog, « dat ik u hier mag zien en dat gij den vijand ontsnapt zijt. Het valies met al de dépêches, operatie-plannen, enz., is mij reeds geworden, en voorzeker, ik had mij over eenen gewonnen slag niet meer kunnen verheugen dan over deze gewigtige vangst. Ik had het voornemen om op morgen eenen trompetter aan den hertog

de Broglio te zenden, met het verzoek om uw leven en uwen persoon te sparen.» — « Ik verzeker uwe hoogheid, » gaf *Emmerich* op eenen luimigen toon ten antwoord, « dat het mij verheugt dat zulks thans niet noodig is; want het zoude bezwaarlijk geweest zijn, om mij van den algemeenen regel — op zijnen hals wijzende — uit te zonderen.

De hertog had reden gehad, om bijzonder tevreden te wezen over het welslagen der netelige onderneming, en ook met zulks aan den stouten en schranderen uitvoerder te betoonen. De onderschepte papieren waren van het grootste belang. Een aantal bijzondere brieven en papieren, andere aangelegenheden betreffende, vooral minnebrieven, had men in de pakketten gevonden. Deze laatsten deden den hertog zeggen: « De Duitse vrouwen en meisjes schijnen niet zeer afkeerig te zijn van de aanzoeken der Fransche officieren » (later en tijdens *Napoleon* was die afkeer ook zeldzaam op te merken). Onder deze bijzondere brieven was er een van *Lodewyk XV* aan de hertogin *de Broglio*, te Kassel, zijnde eene gelukwensch over hare bevalling, vergezeld van eene kostbare met brillanten omzette kinderbel, als peetgeschenk voor de jonggeborene. De hertog zond den volgenden dag al deze bijzondere brieven en pakketten, volgens de toenmaals in gebruik zijnde ridderlijke beleefdheid, met een' trompetter aan den Franschen marschalk, welke langs dezen weg voor het eerst vernam, dat de lang verwachte renbode was opgeligt geworden.

De belooning welke aan *Emmerich* en aan het detachement 't welk hem vergezeld had werd uitgereikt, kon edelmoedig genoemd worden, daar aan hen eene gratificatie van 15,000 daalders werd geschonken. Zijne beide gidsen ontvingen elk 500 daalders, terwijl de waard, die hem zoo edelmoedig had bijgestaan, insgelijks zeer ruim beloond werd. Kort na *Emmerich's* terugkomst vond hij gelegenheid om nog eene behoefte van erkentenis te bevredigen, en tevens eene gewenschte opheldering wegens iets raadselachtigs te verkrijgen. Den derden dag, namelijk, werd er een huzaar van *Chamboran* als overlooper in het hoofd-kwartier gebragt, welke met even veel verwondering als welgevallen door *Emmerich* voor den genen erkend werd, die zoo veel tot zijne ontsnapping had bijgedragen. Het was een Duitscher, die toevallig in Fransche dienst geraakt, vroeger door *Emmerich* gevangen genomen, doch, volgens deszelfs gewoonte, menschlievend behandeld en in het bezit van zijn eigendom gebleven was en later weder uitgewisseld. Hij had *Emmerich* herkend, en door het gevoel van erkentenis bewogen, had hij dadelijk het besluit opgevatt, om een braaf krijgsman, door wien hij zoo edelmoedig was behandeld geworden, het koste dan ook wat het wilde, van eenen schandelijken dood te redden. Nadat de tijding van het opligten der gewigtige staatsstukken en papieren bekend

was geworden, had hij het raadzaam geoordeeld om te deserteren, daar zijne kameraden reeds begonnen te mompelen, dat hij welligt met den bespieder in betrekking stond. *Emmerich* betoonde zich ook in geenen deele ondankbaar jegens den man die hem uit eenen zoo *hagchelijken* toestand had gered, terwijl hij, behalve de voldoening welke elk edelgezind gemoed ondervindt, bij het betalen eener schuld van dankbaarheid, hem nog die ten deel werd, van zijne grondbeginsels en gedragsregels op de schoonste wijze toegejuicht te zien en daarvoor ruimschoots vruchten in te oogsten.

Deze zijne beginselen, namelijk, om overal de rampen en onheilen van den oorlog voor den onschuldigen inwoner en weerloozen vijand af te weren, en den eerste tot vrienden te maken, de anderen tot navolging aan te sporen, kan men niet genoeg aanprijzen. Veelal had hij het welgelukken zijner gevaarlijke ondernemingen aan dezen aangenomenen gedragsregel te danken.

(Het vervolg en slot in het volgend nummer.)

OVER
HET
KRUISSEN DER STANG-TEUGELS
BIJ DE KAVALLERIE.

I.

Meermalen is het een punt van nadenken geweest, dat, terwijl het paard, bij het gebruik der trens, door de werking van den gelijkzijdigen binnensten teugel bewogen wordt te gehoorzamen, zulks, bij het besturen met de stang door eene hand, door den tegenovergestelden buitensten teugel wordt bewerkt; wanneer men namelijk de hand op de voorgeschrevene wijze naar de bewegingszijde brengt. Men heeft zich moeite gegeven om dit te verklaren, en de schijnbare tegenstrijdigheid, in het laatste geval, tusschen oorzaak en uitwerking, op te lossen, naardien alsdan de buitenste teugel aangetrokken wordt, en alleen eene drukking tegen den hals, aan die zijde eene mechanische aanwijzing geeft. Sommige bekwame ruiters hebben, als hulpmiddel, tot het in overeenstemming brengen dezer strijdige beweging, aanbevolen, om door eene geschikte buiging der teugelhand, den binnensten teugel te verkorten, en zodoende op de binnenste laag eene drukking te veroorzaken. Dit vereischt echter, bij den ruiter, eene even groote geoefendheid, als hoogen trap van afgerigtheid bij het paard; welke men in den aanvang niet kan vooronderstellen.

Elk die ooit in het geval is geweest een paard te berijden,

't geen nimmer anders dan met eene trens was bereden, heeft ook ondervonden, dat hetzelfde bij het aanvankelijk gebruik van den stang, bij het binnenwaarts brengen van de hand, zich in tegenovergestelde rigting beweegt. Immers hier gehoorzaamt hetzelfde aan den indruk van den buitensten teugel, en elk ruiter is het bekend, dat er in den beginne steeds meer of minder moeite moet worden aangewend, om het paard aan deze nieuwe tegensprekende aanwijzing van het gebit, alleenlijk gepaard gaande met de overeenstemmende drukking des buitensten teugels, te doen gehoorzamen. Tot afrigting van het paard heeft men echter tot hulpmiddelen toevlugt genomen, namelijk, het gelijktijdig gebruik van stang en trens, om het paard te doen begrijpen, dat het drukken van het stanggebit en van den teugel aan de buitenzijde eene wending naar de binnenzijde eischt, zoo als vroeger de binnenste trens-teugel had gevorderd. Daar nu de aanwijzing der beenen dezelfde blijft als bij het bestuur met de trens alleen, zoo zal het leerzame paard weldra de bedoeling des ruiters bevatten, en ook aan deze aanwijzing gehoorzamen.

De kolonel van het 3de regiment Fransche lanciers, *Voisin*, op deze bijzonderheid opmerkzaam geworden, is op een hulpmiddel bedacht geweest, hetwelk — naar zijn inzien — ten uiterste eenvoudig zijnde, deze tegenstrijdigheid zoude weg nemen. Dit middel bestaat in het kruisen der teugels, vóór dat deze over het hoofd van het paard gebracht worden, en wel zoodanig, dat de regterteugel zich aan de linker, en de linker aan de regterzijde van den hals des paards komt. Hierdoor wordt, bij het binnenwaarts brengen van de hand, zoodanig de buiging van den hals als de wending naar de binnenzijde bewerkt, en tevens door de teugel-drukking aan de buitenzijde van den hals ondersteund.

Dit gevoelen van den kolonel *Voisin* publiek geworden zijnde, heeft hij hetzelfde zien bestrijden, tegen hetwelk hij zich echter — naar ons inzien — met grond verdedigt. Want ofschoon het wel onbetwistbaar is, dat niet bloot werktuiglijke kracht, maar vooral eene werking op het begrip, geheugen en den wil des paards, deszelfs gehoorzamen aan de aanwijzingen (*aides*) voortbrengen, en men dit door de schijnbaar tegenstrijdigste hulpmiddelen kan bewerken; zoo blijft het echter daarom niet minder zeker, dat de volkomenheid en het gemak der toepassing niet minder dan de spoedige bevassing en die mate zullen bevorderd worden, als zij meer met de natuur en de vroegere aanwijzingen, het paard gegeven, overeenstemmen. Wij vinden dus, dat, wanneer er al gegronde redenen mogten bestaan, die het algemeen aannemen van dit voorstel onraadzaam maken, hetzelfde nogtans in bijzondere gevallen met vrucht zoude kunnen worden aangewend.

Het schijnt ons dus toe, dat bij het eerste aanleggen der

stang bij jonge paarden, men het voorstel van den kolonel *Voisin* zoude kunnen toepassen, om de afrigting te bespoedigen. Niet minder zou het den ruiter van groote verlegenheid bevrijden, wanneer hij — zoo als niet zelden voorkomt — een paard dadelijk tegen den vijand moet gebruiken, hetwelk hij toevalligerwijze bekomen heeft, en hetwelk nimmer anders dan met eene trens en verdeelde teugels is bereden geworden. In dit geval zou hij zich anders verplicht zien, om zijne regter-hand tot bestuur te hulp te nemen; zijne wapens kan hij alsdan niet dan zeer gebrekkig gebruiken. Het is vooral door de werking der beenen — waaraan niet te veel waarde kan gehecht worden — dat de ruiter de vatbaarste en onmiddellijk met de bewerkteuging van het paard in verband staande aanwijzing kan geven, en dusdoende het beste die met de teugels kan ondersteunen. Doch ook in 't algemeen zijn dezelve genoegzaam, om, gepaard met de teugeldrukking tegen den hals, het paard de hebbelijkheid van het gehoorzamen aan de aanwijzingen zoo zeer in te prenten, dat wanneer men oordeelt in het vervolg de teugels ongekruist over te moeten leggen, het deze aanwijzing even gewillig zal volgen.

Ook stemmen wij, uit dit psychologisch oogpunt, volkomen met het gevoelen van gemelden kolonel overeen, dat ligte stangen, die het zachtste werken, als de doelmatigste zijn te beschouwen. Eveneens, dat in de volmakende en aanwijzende afrigting, en niet in het werktuiglijke geweld der monsterachtige gebitten van vroegere tijden en onbeschaafde volkeren, het middel gelegen is, om het paard zoodanig te besturen, alsof deszelfs wil met dien van den ruiter tot een versmolten was.

Niets heeft den voortgang van kunsten en het invoeren van verbeteringen meer gehinderd, dan beschouwingen uit eenzijdige en bekrompene oogpunten, en het beoordeelen volgens den maatstaf van volstrekte, in plaats van volgens dien van betrekkelijke waarde. Immers daar de eisch van volkomene beantwoording, in alle mogelijke betrekkingen en gevallen, bezwaarlijk ooit geheel kan worden bevredigd, zoo zou zeer ten onregte datgene verworpen worden, wat in enkele bijzondere omstandigheden onbetwistbare voordeelen kan aanbieden. In zoodanige betrekking gelooven wij, dat het voorstel van den kolonel *Voisin* kan beschouwd worden als eene niet onbelangrijke bijdrage tot de rijkunst, welke de opmerkzaamheid der kavallerie-officieren overwaardig is. Het is ook daarom, dat wij ons bewogen gevoelden, om, ter voldoening aan de uitnodiging der Redactie van dit Tijdschrift, onze gevoelens over dit onderwerp mede te deelen.

****...N.

II.

Bij het lezen van de uitnodiging der Redactie van den *Militairen Spectator*, ter bekoming van eenige opmerkingen over het voorstel van den Franschen kolonel *Voisin*, betreffende het kruisen der teugels vóór dat dezelve over het hoofd des paards worden gebragt, heb ik eenige proefnemingen genomen. Onderscheidene paarden zijn door mij, gedurende drie weken, in verschillende gangen met gekruiste teugels bereden geworden, en daarbij heb ik bevonden:

1°. Dat de wendingen, vooral in den galop, korter konden gedaan worden, vermits het paard door de drukking van den stang gedwongen wordt om het hoofd regts te brengen, en daarenboven deze wending zeer bevorderd wordt door de drukking van den linker-stang-teugel tegen den hals. Stang en teugel werken alzoo gelijktijdig, en wel in die rigting waarnaar men het paard wil doen wenden.

2°. De bewegingen der vuist worden zeer vereenvoudigd; deze behoeft slechts regts of links gebragt te worden, en het « zuilvormig krommen » der vuist (*vidiatur den Grondregel*) wordt geheel overbodig.

3°. Een onafgerigt paard van den heere majoor *Macheck* door mij bereden wordende, beproefde ik hetzelfde volgens de in gebruik zijnde wijze te doen wenden; zulks gelukte echter niet; maar met de gekruiste teugels werd het door mij tot gehoorzamen gebragt. Dit gaf mij aanleiding tot de gegronde vooronderstelling, dat men het voorstel van den kolonel *Voisin* welligt met vrucht zoude kunnen aanwenden bij de eerste afrigting van jonge paarden.

De volgende nadeelen zijn door mij opgemerkt geworden. Te weten:

1°. Daar de teugels tusschen de borst en den mond gekruist zijn, zoo neemt de werking van den stang, bij het aanhouden, spoedig een einde; zoodat de paarden die reeds genegen zijn om het hoofd tegen de borst te brengen, zich zeer spoedig aan de werking van den stang zouden onttrekken.

2°. De scharen der stangen hebben, bij het naar elkander toetrekken, veel te lijden. Bij het gebruik van gebroekene stangen, zou men de paarden veel pijn kunnen veroorzaken, en daardoor aanleiding geven dat het paard door onlijdbare pijn doorging. Men zou zich ook — naar mijn inzien — aan het breken dezer soort van stangen blootstellen.

3°. Het volkomen regt houden van het paard is mij ook moeilijk voorgekomen. Brengt b. v. het paard het hoofd regts, dan moet men, om het hoofd regt te plaatsen, de vuist links brengen; alsdan komt de regterteugel tegen den hals en de stang werkt op de linker-laag, zoodat het paard, in plaats van slechts het hoofd links te brengen, van voren links zal gaan. Hetzelfde heeft plaats bij het zetten in den galop; het paard gaat daarbij bok te veel regts of links.

De wederlegging van den kolonel *Debourge* heeft — naar

mijn inzien — niets om het lijf, en gaat, om zoo te zeggen, geheel mank. Hij beweert o. a., dat bij het regts brengen der vuist (de teugels volgens de gebruikelijke wijze hebbende) *de drukking van het gebit van den stang op de buitenzyde van de linker-laag, het paard dwingt het hoofd regts te brengen.* Om dit te bewijzen, vertelt hij ons verder, dat de trens dezelfde werking veroorzaakt, namelijk: *dat indien men de regter-trens-teugel aanhoudt en het paard het hoofd regts brengt, zulks niet door de werking op de regter-laag maar door de drukking op de linker veroorzaakt wordt.*

V. M.

HERINNERING

(1790.)

EENE BIJDRAGE TOT DE PROEVE EENER VERHANDELING
OVER DE STRATEN-GEVECHTEN, TE VINDEN IN DEN
MILITAIRES SPECTATOR, N°. 2 EN 3,

(LOOPENDE JAARGANG.)

(INGEZONDEN.)

Onder dezen titel ontvingen wij de hieronder volgende *Bydrage*, tot onze reeds gedeeltelijk opgenomene *Proeve eener Verhandeling over de Straten-Gevechten*. Het is een brokstuk uit de rijke ondervinding eens mans, wien wij hebben leeren vereeren en hoogschatten, die onzen moeilijken arbeid steeds gunstig heeft willen ondersteunen en beschermen, en op wiens eervolle krijgskundige loopbaan wij met eerbied en leerling mogen blikken. Deze, de schrijver der *Herinnering*, was destijds 1ste luitenant bij eene compagnie jagers (thans voltigeurs genaamd) van het 101ste regiment Fransche infanterie, en bij de handeling, die hier beschreven wordt, in persoon tegenwoordig. Ook deze *Bydrage* staft wederom op eene sprekende wijze het gevoelen, dat wij in de beide reeds geleverde hoofdstukken der bedoelde Verhandeling, door voorbeelden hebben willen doen kennen, en in het hierna volgende hoofdstuk verder zullen ontwikkelen. Als opsteller dier Verhandeling en als hoofd der Redactie van dit Tijdschrift, is het voor mij eene aangename verpligting openlijk derzelve dank te betuigen aan den hooggeschatten inzender dezer Bijdrage, die, behalve dit bewijs van bijzondere welwillendheid, in het voordeel en ter verspreiding van krijgswetenschappelijke kennis, reeds vroeger ten onzen opzichte, het grootste regt had verkregen op onze innig gevestigde erkentelijkheid.

Wij laten deze *Bydrage* hier volgen, en zullen daarbij, bij

wijze van naschrift, de bijzondere ophelderingen voegen, welke ons, bij dezelfde gelegenheid, zijn geworden.

De Hoofd-Redacteur van den M. S.

V. R.

In Augustus 1790 had de insurrectie en insubordinatie van het garnizoen van Nancy eene zoodanige hoogte bereikt, dat de nationale vergadering met algemeene stemmen, bij decreet van 16 Augustus, gesanctioneerd door koning *Lodewyk XVI*, beval, aan het garnizoen en de nationale garde van Nancy tot de orde en gehoorzaamheid terug te keeren, om niet als rebellen tegen de wet behandeld te worden.

Het garnizoen had de regiments-kassen gelegegd, zijne officieren mishandeld, gewond, verscheidene hunner en den kommanderenden generaal in het cachot geworpen. Vereenigd met het gewapend gepeupel, hadden de troepen groote sommen gelds gevorderd van de municipale en departementale autoriteiten, onder bedreiging, van de leden, bij weigering, op te hangen, terwijl de stad zelve bedreigd werd met eene algemeene plundering.

Dusdanig was de toestand van Nancy toen de generaal *de Malseigne* daar kwam, het decreet van de nationale vergadering deed proclameren, de soldaten toesprak hen tot onderwerping en gehoorzaamheid aanmanende.

Deze poging van den generaal werd zoo euvel opgenomen, dat alleen zijne groote tegenwoordigheid van geest en zijn moed hem redden; hij ontvlugte de stad en week naar Luneville.

Zoodra dit bekend was, marcheerde het muitende garnizoen, vereenigd met een gedeelte van de nationale garde, naar Luneville, en vorderde van het aldaar in garnizoen zijnde regiment karabiniers te paard de uitlevering van den generaal *de Malseigne*.

Deze uitlevering, die aanvankelijk geweigerd werd, had echter des anderen daags plaats, toen het regiment karabiniers insgelijks aan het muiten sloeg en een groot gedeelte der karabiniers den generaal *de Malseigne* gevangen nam, naar Nancy voerde en zich aldaar met het garnizoen vereenigde.

Zoodra deze gebeurtenissen ter kennis kwamen van den luitenant-generaal marquis *de Bouillé*, besloot deze tot de vereeniging van troepen tegen Nancy.

Aan dezen generaal was eenige dagen vroeger, door koning *Lodewyk XVI*, het bevel opgedragen over al de troepen langs de Maas, de Sarre en Moesel, uitmakende 90 bataillons infanterie en 104 eskadrons. Meest al die troepen waren geïnurgeerd en niet tegen Nancy te gebruiken, echter was de kavallerie nog zoo algemeen niet gedesorganiseerd en bruikbaar, ook kon men op eenige weinige vreemde bataillons eenigzins vertrouwen.

Den 30sten Augustus 1790 vereenigde de generaal *de Bouillé* vier bataillons vreemde Fransche troepen (Zwitsers, Luikenaars en Duitschers) bij Frouard, anderhalf uur van Nancy gelegen, en was genoodzaakt ook een 600 Fransche grenadiers en nationale gardes uit Metz op hun verzoek toe te laten.

Den 31sten Augustus waren die troepen verzameld ten getale van 3000 man infanterie en 1400 paarden (waaronder het regiment Royal Allemand en huzaren van *Chamboran, Lauzun*, enz.)

Het rebellerende garnizoen van Nancy bestond uit

4 Bataillons, Regiment du Roi, een der beste regimenten.

2 Bataillons Zwitsers, Chateau-vieux, uit Geneve en Neuchâtel (1).

1 Regiment kavallerie Mestre-de-Camp.

Een groot gedeelte van het regiment karabiniers te paard uit Luneville, en meer dan 5000 nationale gardes van de stad als omstreken. 2000 Nationale gardes van de naburige departementen, eenige dagen vroeger bij Nancy vereenigd door eenen aide-de-camp van den generaal *de la Fayette*, hadden zich laten verleiden en waren vereenigd met de rebellen, zoodat er zich in Nancy over de 10,000 gewapende manschappen bevonden. Dezelve hadden zich meester gemaakt van de magazijnen, het geschut, de wapenen en amunitien.

De stad had een ringmuur en eene citadel met vervallen werken.

Den 30sten Augustus zond de generaal *Bouillé* eene sommatie naar de stad, om zich te onderwerpen aan het decreet van de nationale vergadering.

Den 31sten Augustus, des morgens om 11½ uur verscheen, in antwoord op de ontvangene sommatie, eene deputatie van de verschillende geinsurgeerde regimenten en nationale garde, vergezeld van eenige leden (de vice-president *Dumontel, Desboubert, Nicolas* en *Goenry*) uit den departementalen raad en de municipaliteit, die hiertoe gedwongen waren geworden.

De generaal *de Bouillé* gaf aan deze bezending gehoor op het plein voor zijn kwartier te Frouard, omringd en in tegenwoordigheid van zijne troepen, mondeling en openlijk zijn bevel herhalende aan de militairen, om oogenblikkelijk Nancy te verlaten, zich aan zijne orders te onderwerpen en de gevangene generaals te ontslaan, en aan het gepeupel, om de geplunderde wapens en kanonnen terug te geven, enz.

Men had veel moeite om deze deputatie, die zich niet wilde

(1) Onze luitenant-generaal baron *de Constant Rebecque* diende destijds als officier bij dit regiment, doch was op dat oogenblik afwezend en te Parijs met verlof; *de Salis* was majoor bij het regiment. Het regiment du roi werd gekommandeerd door *de Baliviere*; *Berdignier* was een van de bataillons chefs.

onderwerpen, maar den generaal voorstellen deed en hem de wet wilde stellen, voor mishandeling van de troepen te bewaren. De soldaten en wel voornamelijk de Fransche grenadiers uit Metz, vorderden, dat men dadelijk tegen de muiters in de stad zoude oprukken, zoodat de generaal, om zelf niet voor eenen verrader gehouden te worden, zich genoodzaakt vond aan dit dringend verlangen te voldoen, en bevel moest geven tot marcheren en om de rebellen aan te vallen. Onder deze voorwaarde alleen werd het mogelijk de deputatie veilig terug te laten keeren. De leden van den departementalen en municipalen raad werden, op hun verzoek, terug gehouden.

Het was den generaal onmogelijk anders te handelen, hoe gewaagd en gevaarlijk de stap ook was, om een gevecht te ondernemen tegen zulk eene groote overmagt, zonder het minste vooruitzicht op eene goede uitkomst, moettende alles aan het toeval worden overgelaten.

Om half 3 uren, een groot half uur van Nancy, ontmoette men eene tweede deputatie van soldaten en eenige officieren, die insgelijks genoodzaakt waren geworden om mede te gaan.

De generaal *de Bouillé* zond dezelve terug, met herhaling van zijn bevel, om de twee gevangene generaals *Malseigne* en *Denoue* te ontslaan, dat de regimenten de stad zouden verlaten en buiten dezelve zijne nadere bevelen afwachten, dat de vier schuldigsten van ieder korps zouden uitgeleverd worden, waartoe de generaal tijd tot 4 uren gaf.

De kompagnie grenadiers en jagers (waartoe de schrijver behoorde) avanceerde als voorhoede, met pelotons in kolonne, met het geweer in den arm, zeer langzaam op de poort Stainville aan, welke sterk bezet was, gewapend met drie stukken geschut en gedeeltelijk gebarricadeerd. Men bespeurde zeer veel beweging onder die gewapende bende en alle teekenen van oneensgezindheid en besluiteloosheid.

Ten derde male vertoonde zich eene bezending, die den generaal kwam verzekeren dat aan zijne bevelen voldaan zoude worden.

De generaal deed *halt* maken op een honderd passen afstand van de poort.

De beide gevangene generaals kwamen werkelijk uit de stad bij den generaal, en aan een der poorten vertoonde zich reeds het hoofd van de kolonne van het regiment des konings.

De generaal *de Bouillé* verheugde zich alreede over deze onverwachte, gelukkige en goede uitkomst uit deze uiterst gevaarlijke onderneming, toen op eens het gepeupel en de rebellerende soldaten aan de poort Stainville, uit de aldaar geplaatste zware stukken, vuur wilden geven op onze voorhoede.

De 1ste luitenant *Desille*, van het regiment du roi, plaatst zich voor de stukken, uitroepende: « Het zijne uwe vrienden, uwe broeders.» Men trekt hem uit den weg; hij werpt zich

op een stuk, omarmt hetzelfde, bedekt het zundgat, en valt op denzelfden oogenblik met wonden overdekt neder; de batterij geeft vuur, en vijftig à zestig man van onze voorhoede worden geveld.

Op het eerste teeken van vuur geven werd de poort bestormd, de batterij en barrikade genomen, alles overhoop geworpen en in de stad gedrongen, waar wij nu door een hevige geweer-vuur van de daken, uit de vensters en keldergaten begroet werden.

Op het plein binnen de genoemde poort trachtten men zich spoedig eenigzins te herstellen van de verwarring, waarin de losbranding, het geleden verlies en de bestorming de pelotons gebragt hadden, zonder het vuur uit de huizen met een enkel schot te beantwoorden.

In dit oogenblik bragten de insurgenten twee veld-stukken aan op het einde der markt, om de ingedrongene troepen te beschieten. Zoodra dezelve verschenen, marcheerde de voorhoede met den looppas op de stukken, nam dezelve en drong met het geweer in den arm voorwaarts; een enkel huis, staande op de hoogte van die twee stukken, hetwelk sterk bezet was, werd opengebroken, de insurgenten met de bajonet opgezocht en het huis gezuiverd. De kolonne marcheerde met den gezwinden pas door, over de place Royale tot in de straat die naar de kazerne van het regiment des konings brengt, waar men halt maakte in het gezicht van dat regiment, dat zich in bataille schaarde, in de met een ijzer hek beslotene plaats voor hare kazerne, en vier veld-stukken in positie tegenover de straat en de voorhoede bragt.

De kolonne had nog geen enkel geweer-schot gelost en was tot een 500 man verminderd. In dezen toestand bleef dezelve meer dan twee uren staan, onderwijl op onderscheidene punten, vooral op den hoek van de markt, waar de veld-stukken genomen waren, op nieuw werd gevochten, terwijl men bij de voorhoede opmerkte, dat een bataillon, 't welk zich in een geweer-vuur inliet, tot den aftogt werd genoodzaakt.

Het was omstreeks half 5 uren des namiddags dat het eerste kanon-schot gevallen was. Op die losbranding waren alle troepen van het garnizoen, die gereed waren zich te onderwerpen en de stad te verlaten, dadelijk terug gekeerd, om hunne kameraden en de nationale garde te hulp te komen, daar zij dachten dat deze verraderlijk aangevallen werden. Het regiment des konings plaatste zich in positie bij zijne kazerne, op aanraden en overreding van eenige officieren, om onzen aanval daar af te wachten; welke maatregel onze overwinning besliste.

De generaal *de Bouillé*, die met leedwezen en verbazing een gevecht hoorde beginnen dat hij trachtte te vermijden, spoedde zich naar de poort Stainville, en de voorhoede reeds in de stad

ziende doordringen, formeerde hij eene tweede kolonne, die niet dan met moeite en langzaam voorwaarts konde komen, en eerst tegen 7 ure in de straat doordrong en aankwam in het gezicht der kazerne van het regiment Zwitsers.

Een bataillon en de nationale garde van Metz had de stad moeten verlaten, na veel geleden te hebben.

In het begin van het gevecht had de generaal de onvoorzigtigheid gehad, van twee eskadrons huzaren in de stad te zenden, waarvan de meeste spoedig gedood of buiten gevecht waren. Het grootste gedeelte der kavallerie was door den generaal op den weg naar Luneville geplaatst, tot dekking tegen de geinsurgeerde kavallerie.

Om half 8 uren des avonds waren 40 officieren en 400 soldaten gedood of geblesseerd; maar men had 12 kanonnen genomen, vele rebellen gedood en over de 500 gevangene soldaten en lieden van het volk met de wapenen in de hand genomen. De gerevolteerde regimenten stonden met kanon voor hunne kazerne, en het gewapend volk, onze troepen tot in het midden der stad hebbende zien doordringen, bleef, ons meester wanende, in de huizen of had de stad verlaten. De generaal had nog 1500 bajonetten in de stad op onderscheidene punten verdeeld.

De nacht naderde met rasse schreden, en de toestand werd van oogenblik tot oogenblik moeilijker. Om half acht uren kwam de generaal *de Bouillé* zelf met 200 Fransche grenadiers op de Place Royale bij de voorhoede of eerste kolonne, die nog altoos met het hoofd der kolonne in de straat tegenover het regiment du Roi, op 200 passen afstands, met het geweer in den arm stond.

De Fransche grenadiers en de voorhoede verzochten om aan te vallen, maar het regiment had vier veld-stukken in positie en was meer dan zes malen sterker. De generaal scheen zeer verlegen en onzeker in zijn besluit, toen de aide-de-camp *de Rodis* rapport kwam brengen, dat hij tot het regiment du Roi was doorgedrongen, dat de soldaten gehoor begonnen te geven aan de stem der officieren, en hij zich verzekerd hield, dat de tegenwoordigheid van den generaal alles zoude beslissen en hen tot onderwerping brengen.

Na een oogenblik bedenkens deed de generaal zich door het midden der kolonne plaats maken, en rende, alleen met eenen witten neusdoek in de hand, regelregt op het regiment aan. Hetzelfde scheen verbaasd over deze plotselinge tegenwoordigheid van den kommanderenden generaal, en wilde de wapens nederleggen, hetwelk door den generaal belet werd, maar die tevens zijn eerste bevel herhaalde om oogenblikkelijk de stad te verlaten, waarin zij toestemden.

Binnen het half uur zagen wij het regiment du Roi de stad verlaten, en onder het bevel van hunne officieren

terug gebragt, naar eene nieuwe destinatie vertrekken.

De generaal zond zijnen aide-de-camp naar het regiment Chateau-Vieux, om kennis te geven van dit vertrek, met herhaald bevel om oogenblikkelijk af te marcheren. De soldaten gehoorzaamden, het regiment vertrok, en dit voorbeeld werd weldra door de kavallerie gevolgd.

Des avonds omtrent 9 uren was het rebellerende garnizoen vertrokken, het gewapende volk verstrooid, verborgen of gevlugt, en de stad gedurende den ganschen nacht, die de onderscheidene kolonnes onder de wapens doorbragten, in de grootste stilte en rust.

Des anderen daags hernamen de departementale en municipale raden hun gezag en hunne functien, de orde was hersteld, geen enkel huis was verbrand noch geplunderd, zelfs geen der opengebrokene gebouwen waarin men met de bajonet was gedrongen. 80 Zwitsers van Chateau-Vieux en 180 soldaten van het regiment du Roi waren met de wapenen in de hand gevangen genomen, benevens 4 à 500 nationale gardes en burgers.

C... H.....

NASCHRIFT. De insurrectie te Nancy kenteekende mede het begin van de Fransche omwenteling. Aan de troepen welke daartegen werden aangevoerd, werd die dag als een veldtog aangerekend. De nationale vergadering gaf ook bij een besluit, gedagteekend van den 5den September, hare tevredenheid over het gehouden gedrag der troepen te kennen, en verklaarde, dat zij zich op eene roemrijke wijze van hunnen pligt hadden gekweten (*glorieusement rempli leur devoir*). De ongelukkige *Lodewyk XVI* schreef, in eenen eigenhandigen brief, aan den generaal *de Bouillé*, gedagteekend van den 4den September 1790: « Vous avez sauvé la France, le 51 Aout, et vous avez par là montré aux autres le chemin et comme ils doivent se conduire, enz.»

« Je vous charge aussi de temoigner aux gardes nationales ainsi qu'aux officiers et soldats, qui vous ont si bravement secondé, combien je suis touché de leur zèle et de leur fidélité.»

De generaal een paard onder het lijf dood geschoten zijnde, schreef de koning: « Je vous envoie un des miens, qui j'ai monté, et que je vous prie de garder pour l'amour de moi.»

De militairen die deze onderneming ten uitvoer bragten, waren krachtvolle soldaten, welke, onder het levendigste geweer-vuur, zich op het plein binnen de poort weder herstelden en zich op nieuw formeerden, zonder het geweer uit den arm te nemen. Zonder te weifelen of hunne vijanden te tellen drongen zij weder voorwaarts, liepen met de bajonet op hunne vijanden in, zonder zich in een doelloos geweer-vuur in te laten. En wat zoude er ook van deze onderneming ge-

worden zijn, wanneer men zich had opgehouden met tegen de blinde muren te vuren, of zoo de soldaten niet dan schoorvoetende waren vooruit te brengen geweest!

De generaal *de Bouillé* van deze gevaarvolle onderneming later sprekende, zeide: « La fortune m'arrachâ comme par les cheveux du danger où elle m'avait précipité.»

De gelukkige uitkomst moet echter, naar mijn gevoelen, worden toegeschreven aan het terugkeeren van het regiment des konings op het plein voor hunne kazerne, en dat het daar aan eenige weinige aanwezige officieren gelukte, de soldaten te overreden om zich met de veld-stukken in positie te stellen en *aldaar* onzen aanval *af te wachten*. Dit hield zich dan ook daaraan, en alleen een zeshonderdtal manschappen, die zich reeds vroeger verwijderd hadden, namen deel aan het gevecht en vereenigden zich met het overige garnizoen en gewapend gepeupel.

Een detachement grenadiers van het regiment des konings, had de gevangene generaals *de Malseigne* en *Denoué* in een rijtuig geplaatst, en langs eenen omweg, om het muitende gepeupel te vermijden, uit de St. Catherine-poort gebragt, alwaar ze door den generaal *de Bouillé* zelve werden ontvangen. Deze laatste, zeer verheugd over de gelukkige wending welke de onderneming aanvankelijk scheen te nemen, meende nu ook dat alles beslist was, toen hij het eerste kanon-schot hoorde vallen. Dadelijk naar het punt van aanval toesnellende, vond hij de gebarrikeerde poort reeds door de voorhoede genomen, en deze stormloopende tegen de muiters. De generaal *de Bouillé* liet toen eene tweede kolom formeren, welke naar de kazerne der Zwitsers werd gedirigeerd; en die, zoo als wij later vernamen, niet dan met zeer veel moeite tot daartoe konde doordringen.

Den 1sten September belagen de drie Zwitsersche bataillons van de expeditie (volgens hunne kapitulatie eene eigene onafhankelijke militaire regtspleging hebbende) eenen krijgsraad, welke 22 manschappen van het regiment Chateau-Vieux tot den dood en ongeveer 50 anderen tot de galeijen veroordeelden. Dit vonnis werd den volgenden dag te Nancy voltrokken.

180 Soldaten van het regiment des konings en eenige honderd van het gepeupel, met de wapenen in de hand gevangen genomen, werden daarentegen, eenigen tijd daarna, op vrije voeten gesteld; zelfs de veroordeelde Zwitsers werden, eenige maanden later, van de galeijen gehaald en in triomf rondgevoerd.

C... H.....

VERSCHEIDENHEDEN.

Het toevallig vermissen van eenige der nummers van het Pruisische militaire tijdschrift *der Soldaten-Freund*, en wel voornamelijk dat van den 16den Julij II., heeft tot nog toe belet een openlijk bewijs van hoogachting des Pruisischen legers jegens het onze mede te deelen. Dit onwillekeurig verzuim zullen wij thans zoeken goed te maken, daar men, naar ons inzien, geene gelegenheid voorbij mag laten gaan, om datgene, wat strekken kan om de goede eensgezindheid tusschen ons en de legers onzer naaste bondgenooten te bevorderen, in een helder daglicht te stellen. Wellicht kunnen er tijden geboren worden, waarin die eensgezindheid en onderlinge hoogachting de gelukkigste vruchten zouden kunnen opleveren, en om dat doel en die strekking, zoo veel in ons is, te bevorderen, leveren wij de vrije vertolking van het bedoelde artikel.

Op Zaterdag den 9den Julij II., vierde het koninklijk Pruisische leer-eskadron een eigenaardig feest, in de fraaije rijbaan (*manège*) te Berlijn, welke door den koning aan deze nuttige inrigting is geschonken. Dit feest had ten doel, om op eene plegtige wijze afscheid te nemen van den luitenant baron *van der Capellen*, van het regiment lancers n°. 10, in Koninklijke Nederlandsche dienst, welke, met toestemming der beide hooge regeringen, twee cursussen bij het leer-eskadron had mede gemaakt, alsmede om gelijktijdig afscheid te nemen van eenige, in denzelfden tijd, aanwezig geweest zijnde officieren. De manschappen van het leer-eskadron hadden tot dat einde het inwendige van de rijbaan met groen, festongewijze, en de beide smalle einden met wapen-tropheën, smaakvol versierd. In het midden dezer tropheën schitterden, onder de koninklijke kroon, de vereenigde en zich tot elkander neigende wapenschilden van Pruisen en der Nederlanden: de adelaar en de leeuw. Onder deze wapenschilden was eene waarlijk indrukwekkende trophée aangebragt, zamengesteld uit de verschillende wapen-stukken bij de Pruisische kavallerie in gebruik. Het geheel werd door een aantal smaakvol geplaatste oranje-boomen ingevat en opgeluisterd.

Bij den aanvang van het middagmaal, ontving de chef van deze hoogstnuttige inrigting, de majoor *von Heijdebrandt*, aan het hoofd der gezamenlijke officieren, den luitenant *van der Capellen* aan den ingang der rijbaan, en voerde hem, onder de hartelijkste begroetingen, naar zijne zitplaats die in het midden der rijbaan was geplaatst. Het korps trompetters van het 2de regiment *garde-landwehr-uhlanen* blies intusschen eene welkome fanfare, waarna het middagmaal een aanvang nam. De eerste feestdrank, door den heer majoor *von Heijdebrandt* voorgesteld, werd — zoo als gewoonlijk waar Pruisische krijgslieden feestvierend te zamen zijn — toegewijd aan den dierbaren koning, onder wiens scepter het Pruisische leger eenen zoo hoogen trap van volkomenheid bereikt heeft. Met hoogopgevoerde geestdrift werden de bekers geleedigd, waarop de majoor *von Heijdebrandt* de bedoeling van dit feest in veelbeteekenende

bewoordingen verklaarde. Op de vereenigde wapenschilden doelende, schetste hij de hoogachting welke het Pruisische leger voor deszelfs wapenbroeders van het Nederlandsche leger koesterde, hoe beide legers elkander evenaren en nastreven, wanneer, in de dagen van gevaar, hunne onkreukbare trouw, gehechtheid en toewijding aan hunnen koning ter beproeving wordt ingeroepen, en hoe, in den feestdrank voor het welzijn van den vertegenwoordiger van het Nederlandsche leger, zich ook de vereering mengde van de dappere daden en trouwe volharding zijner vaderlandsche krijgsmakkers.

Diep gevoerd door deze zijnen koning en zijn nationaal gevoel toegewijde woorden, ontboezemde de luitenant *van der Capellen* zijne erkentelijkheid en zijn warm gevoel van innige verkleefdheid aan hem, onder wiens leiding hij ruim twee jaren gestaan had, terwijl hij in hartelijke bewoordingen te kennen gaf, dat de liefdevolle ontvangst bij het leer-eskadron, en de menigvuldige blijken van welwillendheid en vriendschap aldaar ontvangen, onuitwischaar in zijn dankbaar hart zouden gegrift staan. Met eenen hartelijken handdruk overreikte de majoor *von Heijdebrandt* nu den luitenant eene kostbare porcelijnen *houillon-kop (tasse)*, waarop de namen stonden der officieren, welke gelijktijdig met hem de cursussen bij het leer-eskadron hadden bijgewoond. Een driemaal herhaald *leve hoog*, gaf den scheidenden vriend en kameraad de hartelijkste wenschen voor zijn toekomstig welzijn te kennen, terwijl zij hem tevens uitnodigde, den overbringer te zijn van den hartelijksten krijgsmansgroet van Pruisischen helden-zonen aan het Nederlandsche leger.

Op dat oogenblik de deuren van de rijbaan geopend, en reden plotseling acht onder-officieren (van elk legerkorps een), door den wachtmeester *Stirnat*, van het leer-eskadron, aangevoerd, in groote tenue gekleed in de baan. Na in eenen kunstvaardigen galop om de tafel gereden te hebben, stelden zij zich, tegenover den chef, in bataille. De wachtmeester steeg af, naderde den luitenant *van der Capellen*, en sprak hem met vasten krijgsmansstoon als volgt aan:

«Gedurende twee jaren, heer luitenant *van der Capellen*, had ik de eer u op mijne ranglijst te voeren. Moogt gij nu ook, verre van ons, blijven gedenken aan de opregte liefde en toegenegenheid, welke wij u allen hebben toegedragen, en vergun mij u thans de ranglijst te overreiken, op welke gij voorkomt, met den wensch, dat gij bij het herlezen derzelve zich onzer telkens en met vreugde zult herinneren.»

De genoemde wachtmeester zette zich nu weder te paard, waarop de 9 ruiters de moeilijkste *manège-toeren* rondom de tafel uitvoerden, en daarna bewijzen hunner vlugheid in het voltigeren gaven. Nadat zij weder te paard gestegen waren en in de volgende carrière de baan hadden verlaten, stelde de majoor *von Heijdebrandt*, onder de levendigste toejuiching, eenen feestdrank in: «aan alle brave en trouwe soldaten en kloeke ruiters» en daarmede werd dit hartelijk gevierde feest besloten.

Des anderen daags gaf de luitenant *van der Capellen* aan de gezamenlijke manschappen van het leer-eskadron, in de nog op dezelfde wijze versierde rijbaan, een klein feest, waarna hij

op eene hartelijke en echt kameraadschappelijke wijze afscheid nam van eene inrigting, waarin hij zoo liefdevol was opgenomen en waar men hem steeds met achting zal blijven gedenken.

De meer dan buitengewone geestdrift, waarmede bij die gelegenheid op het welzijn van de beide bevriende legers gedronken werd, vond weerklank in den boezem van allen die dit feest bijwoonden. De hiervolgende coupletten schetsen voorzeker op eene sprekende wijze het gevoel 't welk deze feestdronk had opgewekt.

1.
Wie wirkt die Treue doch erhebend fort?

Sie ist das höchste Gut der Nationen,
Ist wahrer Kriegerlehre ew'ger Hort

Und schönster Edelstein in Fürstenkronen.

2.
An ihr erlahmt der Schwindelgeist der Zeiten,
Weil jeder Ehre sie und Tugend Quell;
Fest wird durch Stürme sie das Steuer leiten,
An ihr bricht scheu sich wilden Aufruhrs Well!

3.
Ja! Hollands Treue ist, die seiner Kriegerlehre
Den Jubelruf jetzt laut erklingen lässt,
Sie gab in böser Zeit den Völkern ernste Lehre,
Sie stand im Unglück unerschüttert fest.

4.
Der König lebe! rufen Preussens Krieger,
Oranje boeien! Hollands tapferer Sohn,
Vereint sei dieser Ruf des Wahn's Besieger
Der Feind kennt ihn aus manchen Schlachten schon!

De Fransche oorlogs-minister heeft aan het Fransche leger een bevelschrift uitgevaardigd, waarin wordt voorgeschreven, dat, te beginnen met den 1sten September, al de in werkelijke dienst zijnde generaals, verdere hoofd-officieren en adjudanten van alle wapen-korpsen, de officieren, onder-officieren en soldaten der grenadier-, karabinier- en voltigeur-kompagnien, behalve den knevelbaard ook zoogenaamde kinbaarden of *Henri IV* zullen dragen. Overigens is er bevolen geworden, dat alle militairen, uitgenomen de officieren, onder-officieren en manschappen der gendarmerie, de ambten van het intendantenwezen en de officieren van gezondheid, de baarden aan den hovenlip moeten laten groeijen.

In de *Algem. Militär-Zeitung* van de vorige maand, vonden wij eene lofredde op het Belgische leger, zoowel ten aanzien der aldaar heerschende « voorbeeldelooze » krijgstuicht, het krijgshafstig voorkomen als ten opzichte van hoogen graad van geoefendheid. Het valt ons moeilijk om te begrijpen, hoe de Redactie van dit anders zeer geacht Hoogduitsch tijdschrift, er toe gekomen is, om de krijgstuicht van het Belgische leger voorbeeldeloos te noemen. Immers alle berigten, en zelfs de revolutionaire Belgische dagbladen, komen daarin overeen, dat er geen de minste zweem van goede krijgstuicht onder de Belgische troepen te erkennen is. Van dien kant werkt de noodlottige Belgische omwenteling in de gevolgen nog even nadeelig, als de glorieuse van

Julij op het Fransche leger. Wat het krijgshafstig voorkomen aanbetreft, hiervan willen wij niets afwijzen, daar de Belgen over het algemeen, door de natuur met een regt krijgshafstig type begunstigd zijn. Dat dit voorkomen opgeluisterd wordt door eene smaakvolle en in vele opzichten doelmatige kleeding, is niet te ontkennen; maar de eerste en voornaamste hoedanigheid, welke den krijgsmans kenschetsen moet, de krijgstuicht namelijk, in den waren zin des woords genomen, ontbrekt er. Men zou met regt kunnen staande houden, dat er bijna geen dag omgaat, waarin niet de onderscheidene Belgische garnizoenen bewijzen leveren; dat de trapsgewijze ondergeschiktheid en een algemeene geest van orde niet te vinden zijn, noch bij de hoogere, noch bij de lagere rangen van het Belgische leger. De schijn-geestdrift voor de thans aldaar bestaande orde van zaken, die men in den beginne gemeend had op te merken, is ook geheel uitgedoofd. Tot bewijs hiervan moge strekken de onlangs verordende inspectie der burgerwachten te Antwerpen en in andere groote steden van de voormalige Zuidelijke gewesten. Den 11den September was, onder anderen, in de laatstgenoemde stad eene algemeene wapenschouwing der burgerwachten verordend. Op het bepaalde uur waren er ook 50 man en 100 officieren tegenwoordig, alzoo twee officieren voor één man. De kolonel *Dubois* toonde onbewimpeld zijne ontevredenheid over deze mislukte vertooning, en werd toen, tot overmaat van ramp en tot eene geduchte leering voor de regering, op eene zeer luidruchtige wijze door het toegestroomde volk uitgejouwd. — « *Allons enfans de la patrie!* » Ja wel! vijf jaren zijn verstreken, en om zoo lang eene blijvende geestdrift voor zulk eenen staat van zaken te onderhouden, daartoe behoort een bijzonder temperament en een aangeboren zucht tot onderwerping, welke niet tot de Belgische nieuwe eeuw behoort.

De hieronder volgende *Flugtige Gedachten nopens het invoeren van een ijzeren buskruid-proef-mortier, en wegens het rapport dat hierover in België is uitgebragt*, opgemaakt naar aanleiding van het medegedeelde daaromtrent in het *Journal de l'Armée Belge*, Tome III, n°. 8, en het *Journal des Armes Speciales*, n°. 5 et 6, van dit jaar, zijn ons medegedeeld geworden:

1°. De metalen buskruid-proef-mortier, die in België geëndiend heeft bij het vergelijkend onderzoek tusschen deze en de ontworpen ijzeren, werd reeds onbruikbaar na het doen van 400 worpen, en nadat er slechts één metalen kogel in versleten was. Zoo men wel onderrigt meent te zijn, kunnen de metalen buskruid-proef-mortieren der Nederlandsche artillerie wel 4 en meer metalen kogels verslijten, eer dezelve onbruikbaar worden, zoo zelfs dat dezelfde mortier nog steeds van 1833 tot nu toe in functie is. Het zou zeer wenschelijk zijn, het getal worpen te kennen die een dier laatste mortieren reeds uitgehouden heeft, en het laat zich vermoeden dat dezelve het getal van 400 verre zullen te boven gaan; hetwelk, indien dit zich bewaarheden mogt, dan een nog geheel anderen maatstaf tusschen de duurzaamheid van de metalen en ijzeren buskruid-proef-mortier zou geven, dan men bij het vergelijkend onderzoek in België gevonden heeft.

De ijzeren proef-mortier in België heeft onbetwistbaar een gestreng en ernstig onderzoek doorgestaan; doch zou men hieruit wel tot de veiligheid in het gebruik en tot de duurzaamheid van den ijzeren mortier in het algemeen mogen besluiten? De Belgische *mortier-monstre*, die mede te Luik gegoten was, is na

eenen zeer korten diensttijd gesprongen. De *Spectateur Militaire* van 15 December 1835, bladz. 342, haalt een voorbeeld uit lateren tijd aan, dat er te Glogau een ijzeren mortier gesprongen is, die te Finspong gegoten was, en waarbij 9 artilleristen het leven hebben verloren. Een andere mortier van gegoten ijzer, was nog later, bij de praktische exercitiën in de nabijheid van Berlijn, gesprongen; gelukkigerwijze waren daarbij echter geen menschen omgekomen.

Wanneer men nu zulke waarschuwendende voorbeelden voor zich heeft en dit reeds bij het gering getal ijzeren mortieren die hier en daar zijn ingevoerd geworden, moet men dan bij het aanbevelen van ijzeren mortieren niet huiverig worden?

Het metalen geschut dat niet boven de 12 ten honderd tin inhoudt, waarschuwt ons altijd wanneer het ons begeven wil. Het ijzer-geschut, daarentegen, ondergaat menigmaal, bij een voortgezet gebruik, eene verandering in zijne samenstellende deelen, die zich van te voren niet erkennen laat. Het waarschuwt, om zich dus eens uit te drukken, met den slag; een kanon kan op den oogenblik dat het springen zal, nog volstrekt geene merkbare gebreken bezitten. Is dit nu het geval reeds met de kanons waarvan de ijzerdikte naar voren op eene regelmatige wijze vermindert, hoeveel meer moet men dan niet de ijzeren mortieren mistrouwen, waarvan de metaalsterkte van het eene deel met het andere zoo veel verschillen kan.

2°. Is het in het geheel nog niet bewezen dat de ijzeren buskruid-proef-mortieren zoo veel beter zullen zijn dan de metalen.

Een metalen proef-mortier wanneer hij versleten is, heeft immers nog eene aanzienlijke waarde, waartegen die van het ijzer betrekkelijk als niets kan worden beschouwd. Het verschil in prijs ligt dus geheel in de vervaardigings-kosten. Nu weet men dat het boren van de buskruid-proef-mortieren, uithoofde van de naauwkeurigheid, een uiterst moeilijk werk is, en het gebeurt meermalen, dat bij de metalen mortieren deze arbeid geheel mislukt, en dezelve uit dien hoofde verworpen moeten worden. Het boren van de ijzeren mortieren, waarin nu en dan harde plaatsen of doorns kunnen voorkomen, moet derhalve van de zijde van den boormeester nog eene grootere mate van oplettendheid vorderen, en men zou veilig mogen vooronderstellen, dat er meer ijzeren mortieren wegens het foutief boren en gieten afgekeurd zullen moeten worden, dan metalen. Om derhalve over de mindere kostbaarheid van de ijzeren buskruid-proef-mortieren met grond te kunnen uitspraak doen, zou men eerst het rebut moeten kennen, dat de ijzeren mortieren ondergaan om een bepaald getal bekwame mortieren op te leveren.

Van de twee buskruid-proef-mortieren, waarvan in het rapport melding wordt gemaakt, zou er één, wegens de diepe gallen in de ziel, zeker nergens aangenomen zijn geworden.

3°. Het roesten van de ijzeren mortieren, en de slijtagiën die daarvan bij het schoonmaken het gevolg moet wezen, schijnt door den majoor *Frederix*, directeur der gieterij te Luik, mede zeer wel ingezien te zijn geworden. Of het opleggen in kalk dit roesten voorkomen zal, en of de mortier door het schoonmaken en wegnemen van de kalk (dat toch telkens voor het gebruik zal dienen te geschieden), minder zal slijten of in ijzerdikte afnemen, dan plaats hebben zou wanneer hij op de gewone wijze in de magazijnen wierd bewaard, dit zijn alle even zoo vele vragen, die eerst door de ervaring beantwoord moeten worden.

4°. Het is bekend (zie het leerboek der scheikunde van *Berzelius*, bladz. 16 van de Hollandsche overzetting) dat er tusschen het warmtegeleidend vermogen van de onderscheiden metalen een groot verschil bestaat. Niet minder bekend is het, dat wanneer er aan het buskruid-gas eene zekere hoeveelheid warmtestof wordt ontnomen, dat dan ook in eene gelijke mate het uitzettend vermogen van dit gas verminderen moet. Of wat op hetzelfde nederkomt: hoe meer warmtestof er door de mortier bij het gebruik aan het buskruid-gas ontnomen kan wor-

den, des te geringer zullen ook de worps-verheden zijn van het buskruid dat men beproeven wil. Bij een zooveel naauwkeurigheid vorderend werktuig als de buskruid-proef-mortier is, ware het dus te wenschen geweest, dat men in de tabel C van het Belgische verslag niet hooftelijk de middeltallen van al de worpen die op één dag geschied zijn, maar zelfs den bereikten afstand van iederen worp in het bijzonder, had opgenomen. Dit zou dengenen die over de betrekkelijke waarde van den ijzeren mortier beslissen moest, in staat hebben gesteld, te beoordeelen:

Vooreerst, of de toenemende warmte van de onderscheidene mortieren bij het gebruik ook een beduidend verschil in de worps-verheid heeft gegeven, en bij welken mortier deze invloed van de warmte het grootst en regelmatigst is geweest.

Ten tweede, bij welken mortier de worpen in het algemeen, wat de afstanden betreft, het regelmatigste zijn uitgevallen. Dit laatste is vooral daarom van belang, dewijl bij het nemen van een arithmetisch midden uit een aantal van 20, 16 en 12 worpen, de verschillen die er tusschen de enkele worpen bestaan minder in het oog vallen, dan bij een arithmetisch midden uit 3 worpen (zoo als doorgaans bij het onderzoek van het buskruid geschiedt), alwaar de verschillen tusschen het eene drietal en het andere dikwerf geheel andere uitkomsten kunnen geven ten aanzien van de kracht en deugd van het buskruid.

11 Oct. 1836.

(Medegedeeld.)

Zijne Majesteit de Koning heeft onlangs, bij besluit, gewijzigd de tot dusver gevolgde bepalingen, met opzigt tot de bevordering en rangschikking van de ritmeesters en luitenanten bij het wapen der kavallerie, en tot dat einde vastgesteld, dat de onderscheiding in de benaming van ritmeester der 1ste en 2de klasse voortaan niet meer zal gevoerd worden, en mitsdien door de eerste aanstelling tot ritmeester in het algemeen, zonder onderscheid van wapen, de onderlinge rangschikking der officieren van rang zal worden geregeld en bepaald; wijders dat in het vervolg de oudste ritmeester bij de verschillende wapenen der kavallerie, onder de benaming van ritmeester-kommandant, de eskadrons zal kommanderen, terwijl de bevorderingen voortaan van 2den tot 1sten luitenant, zoo als tot dusver heeft plaats gehad, bij elk wapen der kavallerie afzonderlijk zal geschieden, doch met bepaling dat bij de bevordering tot ritmeester niet op ancienniteit als 1ste luitenant, maar wel op de oorspronkelijke benoeming tot officier zal worden gelet.

Volgens de berigten die tot ons gekomen zijn, zouden de proeven, door Belgische artillerie, in het loopende jaar, met de zoogenaamde *Shrapnell*-granaten genomen, zeer gunstige resultaten hebben opgeleverd. Gelijktijdig heeft men eene nieuwe hausse beproefd. De kapitein *Bormann* (vroeger bij de Saksische artillerie dienende) schijnt deze proefnemingen bestuurd te hebben. Wij houden ons bezig met de opzameling van eenige der belangrijkste uitkomsten van proefnemingen met dit projectiel, welke wij later zullen mededeelen.

GEMENGDE BERIGTEN.

De aankondiging van eenige nieuwe militaire boekwerken, moeten wij, bij gebrek aan plaats, uitstellen tot eene volgende gelegenheid.

Een overzicht der in dit jaar plaats gehad hebbende groote manoeuvres in het kamp bij Reijen, zal door ons worden geleverd, zoodra de kaart van de omstreken van het kamp, welke thans geteekend wordt, in gereedheid zal zijn.

Door de aanstaande weder-opening der Koninklijke Militaire Akademie en door onze betrekking tot dezelve, zullen wij in staat gesteld worden, van tijd tot tijd eenige berigten nopens die inrigting mede te deelen.

B I J L A G E I V ,

Behoorende bij den Militairen Spectator, 5de Deel, n°. 4.

(Maand October, 1836.)

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Bij de troepen dienstdoende in Oost-Indië: tot 2de luits.: de 2de luits. J. A. J. Esser, van het korps Koninklijke jag., C. Lach de Bere, van de 1ste afd. Noord-Brab. schutt., J. L. A. Nieuwenhuizen, van de 3de afd. Zuid-Holl. schutt., J. Lion, van de 2de afd. Zuid-Holl. schutt. Bij de 1ste afd. Overijsselsche schutt., bij het 2de bat.: tot 1sten luit.: de 2de luit. A. A. Dutt, van het bat. Bij de 2de afd. inf.: tot adjudanten: de 1ste luits. W. P. Hubert en J. Huijgens, van de afd. Bij de 5de afd. inf.: tot adj.: de 1ste luit. C. J. de Bonnier, van de afd. Bij de 9de afd. inf.: tot adj.: de 1ste luit. L. A. C. de Bock, van de afd. Bij de 18de afd. inf.: tot adj.: de 1ste luits. K. A. T. Vogel, J. Dominicus en H. Veldman, van de afd. Bij het 1ste bat. veld-art.: tot kap.: de 2de kap. H. M. van Pabst, van den staf der art.; tot 2den kap.: de 1ste luit. J. J. A. van der Linden de Hartog, van het bat.; tot 1ste luits.: de 2de luits. C. C. Kock, G. W. F. van Lijnden, C. L. F. Roos, T. A. F. Delprat, J. A. Ploem en N. J. Muijsken, allen van het bat. Bij het korps rijdende art.: tot 2de kap.: de 1ste luit. E. van Löbensels, van het korps, met behoud zijner tegenwoordige betrekking van adj. bij den directeur-generaal van oorlog ad interim; tot 1ste luits.: de 2de luits. A. F. M. d'Hamecourt, J. VV. G. Pels Rijcken en F. C. A. van Tuijl van Serooskerken, allen van het korps; tot 2den luit.: de sergeant titulaire G. A. C. H. von Goedecke, van het 1ste bat. veld-art. Bij de divisie pontonniers: tot 2den kap.: de 1ste luit. C. Köning, van het 3de bat. art. nat. mil. Bij de art.-garniz.-komp.: tot luit.-kol. kommandant van dezelve: de maj. G. J. van Slingelandt, van het 4de bat. art. nat. mil. Bij het bat. vrijwillige art.: tot luit.-kol.: de maj. J. Brouerius van Nidek, van het bat.; tot maj.: de kap. F. A. Teijler van Hall, van het bat.; tot kops.: de 2de kops. J. van Heel, H. J. de Jong en S. van Riemsdijk, de eerst- en laatstgenoemde van het bat. art.-schutt. en de tweede van de divisie pontonniers; tot 2den kap.: de 1ste luit. A. P. Carré, van het 3de bat. veld-art.; tot 1sten luit.: de 2de luit. VV. G. Wttwael van Stoetwegen, van het bat. vrijw. art.; tot 2de luits.: de sergn. titulaire VV. A. J. van Krippendorp en N. A. Boom, respectielijk van het 3de bat. veld-art. en van het bat. vrijw. art. Bij het 3de bat. art. nat. mil.: tot kap.: de 2de kap. J. Vvessels, van het bat. vrijw. art.; tot 1ste luits.: de 2de luits. J. J. Stieltjes en J. V. A. Sassen; tot 2de luit. de serg. titulaire L. J. R. Sesseler, alle van het bat. Bij het 4de bat. art. nat. mil.: tot maj.: de kap. T. de Groot, van het bat. vrijw. art.: tot kap.: de 2de kap. J. E. Frantzen, van het 3de bat. art. nat. mil.; tot 1sten luit.: de 2de luit. K. A. Ernst, van het bat. vrijw. art.; tot 2de luits.: de serg. tit. VV. L. Brocx, van het bat. vrijw. art., en de kadet-serg. S. Bos, van het 3de bat. art. nat. mil. Bij het 6de bat. art. nat. mil.: tot 2den luit.: de serg. R. Meijkamp, van het 3de bat. art. nat. mil. Bij het bat. art.-schutt.: tot 2den kap.: de 1ste luit.-adj. A. T. Burgers, van het 1ste bat. veld-art.; tot 1sten luit.: de 2de luit. A. VV. Mosselman, van het bat. vrijw. art. Bij het bat. art.-transportreïn: tot maj. en kommandant van hetzelfde: de kap. J. F. van Nieuwkuijk, van het 1ste bat. veld-art. Bij den staf der art.: tot kolonel directeur der 3de art.-directie: de luit.-kol. waarnemend directeur van gemelde directie F. H. de Ranitz, thans à la suite van het 3de bat. art. nat. mil.; tot kol.: de luit.-kol. VV. A. Bake, van den staf der art., met bepaling dat hij ter beschikking zal blijven van het departement van oorlog; tot kol. zonder bezwaar van 's Rijks schatkist: de luit.-kol. L. H. Du Bois, met bepaling dat hij in het genot zal

blijven van zijn tegenwoordig non-activiteits-tractement; tot kol. de luit.-kol. H. J. Tengbergen, van den staf der art., wordende aan denzelve tevens het tractement van non-activiteit, aan zijnen nieuwen rang verbonden, toegekend; tot luit.-kol.: de maj. D. de Boer, van den staf der art. en onder-directeur van 's Rijks gieterij van metalen geschut; tot inspecteur der draagbare wapenen: de kap. A. F. Brade, van het 3de bat. veld-art.; tot 2den kap. en plaatselijken art.-komm. van de 2de klasse te Geertruidenberg: de 1ste luit. J. H. F. Brücher, van het korps rijdende art.; tot magazijnmeester der art. van de 2de klasse, met rang van 1sten luit., te Vlissingen: de magazijnm. der art. van de 3de klasse, met rang van 2den luit., te Willemstad VV. C. Gerlach; tot magazijnm. der art. van de 3de klasse, met rang van 2den luit., te Hellevoetsluis: de conducteur der art. van de 1ste klasse J. Kuijpers, van de stapel- en constructie-magazijnen te Delft; tot magazijnm. der art. van de 3de klasse, met rang van 2den luit., te Willemstad: de conducteur der art. van de 1ste klasse J. N. de Roo, van de stapel- en constructie-magazijnen te Delft. Bij het bat. vrijw. art.: de 1ste luit. VV. J. Creutz Lechleitner, thans het tractement van non-activiteit genietende. Tot auditeur militair bij den krijgsgaad van het leger te Velde: Mr. J. H. Telders. Bij de 4de afd. mob. Zuid-Hollandsche schutt.: tot bat.-adj.: de 1ste luit. de Ravallet, van de 10de afd. inf. Bij het wapen der art. in Oost-Indië: de 2den luit. G. VV. Fredzess, van het 3de bat. veld-art. Bij de Kon. Mil. Akad. te Breda: tot kap. der inf.: de kap.-adj. J. J. van Mulken, van de 8ste afd. inf.; tot luits. der inf.: de 1ste luits. J. C. C. Horion de Corby en F. M. E. van Thielen, van de 7de en 2de afd. inf., en de 2de luit. F. J. A. Esau, van de 10de afd.; tot luit. der art. (voorloopig belast met de functiën van kap. der art.): de 1ste luit. J. C. van Rijneveld, van het korps rijdende art.; tot luits. der art.: de 1ste luit. J. P. van Overstraten en de 2de luit. VV. C. A. Staring, beide van het 1ste bat. veld-art.; tot luits. der genie: de 1ste luit.-ing. C. M. Storm van 's Gravesande en de 2de luit. ing. VV. A. Froger; tot luit. der kav.: de 1ste G. A. Willick, van het reg. ligte dragonders n°. 4. Bij het wapen der kavallerie: tot kommandant der 1ste brig. kav. te velde: de kol. C. J. J. baron de Posson, die mitsdien eervol wordt ontslagen uit zijne betrekking als bevelhebber van het reg. lanc. n°. 10. Bij de afd. kurassiers n°. 1: tot kommandant der afd.: de luit.-kol. L. Nijpels, van de afd.; tot luit.-kol.: de maj. N. E. Matthes, van de afd. kur. n°. 3; tot maj.: de ritm. E. F. van Wiebeking, van de afd.; tot ritm.: de 1ste luit. H. VV. Anemaet, van de afd.; tot 1ste luits.: de 2de luits. C. H. de Vallée, G. H. G. Lehnkering en J. Ruijsch, van de afd.; tot 2de luits.: de 2de luits. à la suite F. L. Rudolph, A. Berends, jonkh. C. F. van Lijnden en VV. H. von Ziegesar, de kadet-wachtm. H. H. Guerin, allen van de afd., en de opper-wachtm. J. G. Steinmetz, van de afd. kur. n°. 3; tot 2de luits. à la suite: de opper-wachtm. F. A. G. L. Römer en H. VV. Bruinings, de wachtm. O. L. Simon en de fourier J. VV. A. Cremer, van de afd. Bij de afd. kur. n°. 3: tot kol.: de luit.-kol. G. L. C. Bouwens van der Boijen, van de afd.; tot maj.: de ritm. C. van Olden, van het reg. ligte drag. n°. 5; tot ritms.: de 1ste luits. L. Rigney en H. Cramer, van de afd.; tot 2de luits.: de 2de luits. à la suite J. J. L. Peeters, van de afd., en jonkh. VV. F. Tindal, van de afd. kur. n°. 9, de kadet-adj.-onder-offic. A. Wilsbrenninck, van de afd. kur. n°. 1, en de adj.-onder-offic. P. L. V. Desertine, van de afd.; tot 2de luits. à la suite: de opper-wachtm. E. H. T. L. baron Speijart van VVoerden, van de afd., de fourier J. F. Meijer en de wachtm. J. Roemer, van het reg. ligte drag. n°. 5. Bij het reg. ligte drag. n°. 4: tot kol. en komm. der rijsschool: de luit.-kol.

A. T. van Campen, van het reg.; tot komm., ad interim, van het reg.; de luit.-kol. D. C. Buno, van het reg.; tot majs.: de ritms. F. A. VV. de Grootte en M. Thesingh, de eerstgenoemde van het reg. ligte drag. n°. 5 en de laatstgemelde van het reg.; tot ritms.: de 1ste luits. J. C. Fundter, K. L. baron van Heerdt en J. H. G. Happé, van het reg.; tot 1ste luits.: de 2de luits. J. C. F. G. de Meij, A. T. F. van Ingen, J. A. G. baron van Ittersum, G. H. J. Fundter, van het reg., T. baron de Smeth van Deurne, van het reg. ligte drag. n°. 5, en F. H. L. van Swieten, van het reg.; tot 2de luits.: de 2de luits. à la suite VV. F. von Daehne en C. Besier, van het reg., en de kadet-wachtms. H. Camp en J. D. Schouten, de eerste van het reg. en de laatste van het reg. ligte drag. n°. 5, en de opper-wachtm D. P. Bekkers, van het reg.; tot 2de luits. à la suite; de wachtms. H. A. L. van Vessem F. J. van Kempen, de fourier VV. F. M. Fundter en de wachtm. A. J. Pels Rijcken, van het reg. Bij het reg. ligte drag. n°. 5: tot kol.: de luit.-kol. J. F. graaf Dumonceau, van het reg.; tot luit.-kol.: de maj. A. J. B. graaf de Pestre, van het reg., met bepaling dat hij als adjudant van Z. M. in zijne betrekking zal verblijven; tot maj.: de ritm. C. G. van der Sleijden, van het reg.; tot ritms.: de 1ste luits. C. G. Heemskerk, van het reg., J. W. Klamburg, van het reg. ligte dragonders n°. 4, VV. G. F. Evers en A. van Riemsdijk, van de afd. kur. n°. 1; tot 1ste luits.: de 2de luits. J. A. baron de Vos van Steenwijk, genaamd van Essen, H. baron de Vos van Steenwijk, genaamd van Essen, en E. C. van der Spelt, van het reg.; tot 2de luits.: de 2de luits. à la suite J. A. van Löbensels, J. P. Junius van Hemert, H. J. Clarion, J. B. graaf van Limburg Stirum en P. J. Metelerkamp, van het reg.; tot 2de luits. à la suite: de opper-wachtms. T. Prins en J. M. Nollenius van Elsbroek, de wachtm. R. J. J. de Favauge en A. VV. D. Remdohr, van het reg. Bij het reg. huzaren n°. 6: tot luit.-kol.: de maj. F. van Borsele, van het reg.; tot maj.: de ritm. G. Buma, van het reg. ligte drag. n°. 4; tot ritms.: de 1ste luits. A. A. König, van het reg., A. J. Ziegeler en J. G. Wilbrenninck, van de afd. kur. n°. 1; tot 1sten luit.: de 2de luit. H. N. C. baron van Tuilj van Serooskerken, van het reg.; tot 2de luits.: de 2de luits. à la suite jonkh. G. VV. von Speicher en M. J. Worbert van Wassenauer en de 2de luit.-honorair H. E. de Bruijn, van het reg.; tot 2de luits. à la suite: de opper-wachtm. C. F. van der Hoff, J. F. van Barneveld en C. J. van Bassen Jongbloed, F. N. d'Hamecourt en de wachtm. H. L. le Clercq, van het reg. Bij de afd. kur. n°. 9: tot maj.: de ritm. VV. A. Colthoff, van de afd. kur. n°. 1, wordende hij tevens eervol ontslagen uit zijne betrekking van adj. bij den komm. der 1ste brigade kav. te veld; tot ritms.: de 1ste luits. J. J. J. E. Battaerd, R. J. J. de Roij van Zuidewijn en J. J. Hinlopen, van de afd.; tot 1ste luits.: de 2de luits. J. A. Rickmann, van de afd., en C. F. A. Hennige en C. A. G. M. graaf du Chastel, van de afd. kur. n°. 3; tot 2de luits.: de 2de luits. à la suite E. E. A. graaf van Bijlandt en T. F. VV. Bourcourd, van de afd.; tot 2de luits. à la suite: de wachtm. A. F. van Roosmalen, van het reg. lanc. n°. 10, en de fours. J. H. Kuijs, H. M. A. van Wijck en J. J. G. Ottenhoff, de eerste en laatstgenoemde van de afd. kur. n°. 1, en de tweede van het reg. ligte drag. n°. 5. Bij het reg. lanciers n°. 10: tot komm. ad interim van het reg.: de luit.-kol. L. F. Gantois, van het reg.; tot maj.: de ritm. M. C. baron van Aldewereld Houttijn, van het reg. ligte drag. n°. 5; tot ritms.: de 1ste luits. F. Doffignies en R. E. de Quay, van het reg., en VV. C. Werner, van de afd. kur. n°. 9; tot 1ste luits.: de 2de luits. E. Musquetier, J. A. H. A. van Grootenhuis, VV. L. Worbert van Wassenauer, L. E. graaf van Bijlandt en VV. J. A. J. graaf van Bijlandt, van het reg.; tot 2de luits.: de 2de luits. à la suite J. B. de Haynin, K. H. baron van Tuilj van Serooskerken en A. H. des Tombe, de 2de luits.-honorair P. A. baron van Zuijnen van Nijvelt en G. VV. Bosch van Drakenstein, van het reg., de kadet-wachtm. T. G. de Groot, van het reg. huz. n°. 6, en de adj.-onder-offic. J. G. F. Högg, van het reg.; tot 2de luits. à la suite: de opper-wachtm. J. D. N.

A. Kooij en de wachtms. R. A. Pelerin, A. O. H. baron Gausneb, genaamd Tengnagel, L. P. B. Leesberg, jonkh. VV. F. van der Dussen en jonkh. F. van den Bosch, allen van het reg. Nog zijn benoemd en tevens gesteld in het genot van het non-activiteits-tractement aan hunnen nieuwen rang verbonden: tot kol.: de luit. kol. J. L. Renno, van de afd. kur. n°. 1; tot luit.-kol.: de maj. VV. Guerin, van de afd. kur. n°. 1, F. C. de Graillet, van de afd. kur. n°. 9, M. VV. Metelerkamp, van het reg. ligte drag. n°. 4; tot majs.: de ritms. H. VV. J. A. van Uchelen, van het reg. ligte drag. n°. 5, G. H. Liewerens en J. Hoogeveen, van de afd. kur. n°. 9, A. Weber, van het reg. lanc. n°. 10, en A. van Santen, van het reg. huz. n°. 6.

VERPLAATSINGEN.

Bij de 5de afd. inf., bij het 2de bat.: de kap. D. Millioen, van het depôt, en de 1ste luit. L. A. I. Smids, van het 1ste bat.; bij het 1ste bat.: de 1ste luit. G. C. R. R. van Brienen van Ramerus, van het 2de bat., alle van de afd. Bij de 18de afd. inf., bij het depôt: de kap. VV. P. Kamps, van het 1ste bat.; bij het 1ste bat.: de 2de luits. H. Altink en H. G. P. Orlop, beide van het depôt en alle van de afd. Bij de 10de afd. inf., bij het 1ste bat.: de 1ste luit. VV. P. Klencke, van het depôt der afd. Bij de 13de afd. inf., bij het 3de bat.: de 2de luits. C. A. C. van Bommel, van het res. bat., en J. P. van Naersen; van het depôt, beide van de afd. Bij de 12de afd. inf., bij het 1ste bat.: de kap. van Buren, van het res.-bat.; bij het res.-bat.: de kap. Ponse, van het 1ste bat., beide van de afd. Bij de 18de afd. inf., bij het depôt: de 2de luit. Ramaer, van het 1ste bat. der afd. Bij de 2de afd. inf.: de kap. J. J. Dellwig, van de 9de afd. inf. Bij de 9de afd. inf.: de kap. C. Logeman, van de 2de afd. inf. Bij de 7de afd. inf., bij het 1ste bat.: de 1ste luit. C. van der Werven Schuller, van het res.-bat.; bij het 3de bat.: de 2de luits. J. F. Tusch en H. D. Kissels, van het res.-bat.; bij het res.-bat.: de 1ste luit. A. P. van Alphen, van het 3de bat. Bij de 17de afd. inf., bij het res.-bat.: de 2de luit. van der Trappen, van het depôt der afd. Bij de 2de afd. inf., bij het 1ste bat.: de 2de luit. VV. F. Beekman, en bij het flank-bat.: de 2de luit. VV. D. van Brienen van Ramerus, beide van het depôt der afd. Bij de 12de afd. inf., bij het depôt: de 1ste luit. Schreurs, van het res.-bat. en de 2de luit. Mesch, van het 2de bat.; bij het 2de bat.: de 2de luit. Muller, van het res.-bat., alle van de afd. Bij de 8ste afd. inf., bij het res.-bat.: de kap. Alings; bij het 4de bat.: de 1ste luit. Hoogeveen; bij het flank-bat.: de 2de luits. Verhagen en Amiot; bij het depôt: de 2de luit. Schottler, alle van het 2de bat.; bij het res.-bat.: de 1ste luit. Kraal, van het 4de bat., allen van de afd. Bij de afd. kur. n°. 1, bij de veld-eskadrons: de ritm. der 2de klasse Methorst, van het depôt der afd. Bij de 14de afd. inf., bij het depôt: de 1ste luit.-adj. D. J. G. Vrijdag, van het 2de bat., en de 1ste luit. G. M. A. B. Hagedoorn, van het res.-bat.; bij het 2de bat.: de 1ste luit.-adj. L. van Gorkum, van het depôt, alle van de afd.

EERVOEL ONTSLAGEN.

De maj. jonkh. J. F. Ridder de van der Schuuren, komm. van het 3de bat. Noord-Br. schutt. De 2de luit. N. G. Roijaards, van de 1ste afd. Noord-Hollandsche schutt. Uit hunne tegenwoordige betrekking bij de Kon. Mil. Akad.: de 1ste luit. P. H. van der Meulen, van het 1ste bat. veld-art., en de 1ste luit. K. J. de Bonnier, van de 5de afd. inf.

NON-ACTIVITEITS-TRACTEMENT VERLEEND, AAN:

Den 1sten luit. N. C. Smith, van de 9de afd. inf., den 2den luit. G. J. Haak, van de 13de afd. inf., den majs. N. Thirion en R. J. Jehu, de eerstgenoemde van het reg. huz. n°. 6 en de laatstgemelde van het reg. ligte drag. n°. 5; den ritm. F. Bauman, van het reg. lanc. n°. 10, en den ritm. C. G. de Gallières, van de afd. kur. n°. 9, in het genot van twee derde van het non-activiteits-tractement.

OVERLEDEN.

De 2de luit.-kwartierm. VV. P. Boekhout, van de 2de div. van het algemeen depôt der landmagt n°. 33.